

**1.1 МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»  
Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій**

**Кафедра публічного та приватного права**

**ПРАВО. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ  
до підготовки і проведення атестаційних іспитів для здобувачів вищої  
освіти спеціальності 081 «Право», освітньо-професійна програма  
«Цивільна та господарська юстиція (Суд. Нотаріат. Правова допомога)»,  
перший (бакалаврський) рівень освіти**

Обговорено та рекомендовано  
на засіданні кафедри публічного та  
приватного права

*Протокол № 7 від 07 лютого 2022 року*

ПРАВО. Методичні вказівки до підготовки і проведення атестаційних іспитів для здобувачів вищої освіти спеціальності 081 «Право», освітньо-професійна програма «Цивільна та господарська юстиція (Суд. Нотаріат. Правова допомога)», перший (бакалаврський) рівень освіти / уклад. М. В. Чічкань. – Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2022. – 60 с.

Укладач: Чічкань Марія Валеріївна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри публічного та приватного права

Відповідальний за випуск: Пузирний Вячеслав Феодосійович, д.ю.н., професор, професор кафедри публічного та приватного права

Рецензент: Апанасенко Катерина Іванівна, д.ю.н., доцент, доцент кафедри публічного та приватного права

## ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1 ЗМІСТ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН, ЯКІ ВІНОСЯТЬСЯ НА АТЕСТАЦІЮ .....	6
1.1 Зміст навчальної дисципліни «Цивільне право» .....	6
1.2 Зміст навчальної дисципліни «Цивільне процесуальне право» .....	21
1.3 Зміст навчальної дисципліни «Господарське право» .....	31
1.4 Зміст навчальної дисципліни «Господарське процесуальне право» .....	38
2 КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ .....	44
3 КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО АТЕСТАЦІЙНИХ ІСПИТІВ .....	46
3.1 Контрольні питання для підготовки до атестаційного іспиту з цивільного та цивільного процесуального права.....	46
3.2 Контрольні питання для підготовки до атестаційного іспиту з господарського та господарського процесуального права .....	50
4 РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА .....	55
4.1 Рекомендована література для підготовки до атестаційного іспиту з цивільного та цивільного процесуального права.....	55
4.2 Рекомендована література для підготовки до атестаційного іспиту з господарського та господарського процесуального права .....	57
4.3. Інформаційні Інтернет-ресурси .....	60

## ВСТУП

Відповідно до Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Національного університету «Чернігівська політехніка», затвердженого Вченою радою Національного університету «Чернігівська політехніка» 31 серпня 2020 року, протокол №6, атестація – це встановлення відповідності результатів навчання здобувачів вищої освіти вимогам освітньої програми та/або вимогам програми єдиного державного кваліфікаційного іспиту.

Атестація здобувачів вищої освіти, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Цивільна та господарська юстиція (Суд. Нотаріат. Правова допомога)» підготовки бакалаврів, проводиться в університеті у формі двох атестаційних іспитів: з цивільного права та цивільного процесуального права; господарського права та господарського процесуального права.

Атестаційний іспит – це підсумковий контроль результатів навчання здобувача вищої освіти, які він повинен продемонструвати для підтвердження набуття ним компетентностей, визначених стандартом вищої освіти та освітньою програмою.

До атестації допускаються здобувачі вищої освіти, які повністю виконали індивідуальний навчальний план та успішно склали всі екзамени й заліки.

Атестація осіб, які здобувають ступінь бакалавра, здійснюється екзаменаційною комісією, до складу якої можуть включатися представники роботодавців та їх об'єднань. Університет на підставі рішення екзаменаційної комісії присуджує особі, яка успішно виконала освітню програму на певному рівні вищої освіти, відповідний ступінь вищої освіти та присвоює відповідну кваліфікацію.

Порядок формування та організацію роботи екзаменаційних комісій в Університеті регламентує Положення про порядок створення та організацію роботи екзаменаційних комісій для атестації здобувачів вищої освіти Національного університету «Чернігівська політехніка», затверджене Вченою радою Національного університету «Чернігівська політехніка» 31 серпня 2020 року, протокол №6. Строк повноважень екзаменаційних комісій становить один календарний рік.

Завданнями екзаменаційних комісій є:

- комплексна перевірка й оцінювання сукупності знань, умінь, навичок та компетентностей, набутих здобувачами вищої освіти у процесі навчання за певною освітньою програмою, зокрема, освітньо-професійною програмою «Цивільна та господарська юстиція (Суд. Нотаріат. Правова допомога)» у вигляді приймання атестаційного іспиту;

- прийняття рішення про присудження здобувачу вищої освіти відповідного ступеня вищої освіти (у даному випадку – «бакалавра»), присвоєння відповідної кваліфікації, видачу диплома (в т.ч. диплома з відзнакою з урахуванням рекомендації випускової кафедри);

- розробка пропозицій щодо подальшого підвищення якості підготовки фахівців за освітньо-професійною програмою «Цивільна та господарська юстиція (Суд. Нотаріат. Правова допомога)».

Засідання екзаменаційної комісії проводиться відповідно до графіку навчального процесу в аудиторіях Університету згідно затвердженого розкладу. В окремих випадках, згідно наказу ректора (у зв'язку з карантинном тощо) екзаменаційна комісія може проводити атестаційний іспит у дистанційній формі (у синхронному режимі) із забезпеченням автентифікації здобувачів вищої освіти.

Складання атестаційних іспитів проводиться на відкритому засіданні екзаменаційної комісії за участю не менше половини її складу за обов'язкової присутності голови комісії.

За підсумками роботи екзаменаційної комісії голова комісії складає звіт, який затверджується на її заключному засіданні. У звіті відображаються рівень підготовки фахівців з освітньої програми і характеристика знань, умінь та компетентностей здобувачів вищої освіти. Вказуються недоліки, допущені у підготовці фахівців, зауваження щодо забезпечення організації роботи екзаменаційної комісії тощо. У ньому даються пропозиції щодо: поліпшення якості підготовки фахівців; усунення недоліків в організації проведення атестації здобувачів вищої освіти. Звіт повинен містити інформацію щодо результатів складання атестаційних іспитів.

Звіт про роботу екзаменаційної комісії після обговорення на її заключному засіданні подається декану та начальнику навчального відділу у двотижневий строк після закінчення роботи комісії. Результати роботи, пропозиції і рекомендації екзаменаційної комісії обговорюються на засіданні випускової кафедри, нараді відповідного факультету, затверджуються на засіданні вченої ради Університету.

Мета даних методичних вказівок – допомога здобувачам вищої освіти Національного університету «Чернігівська політехніка» у систематизації та конкретизації набутих знань та практичних умінь, одержаних при вивченні навчальних дисциплін «Цивільне право», «Цивільне процесуальне право», «Господарське право», та «Господарське процесуальне право» при підготовці до атестаційних іспитів за освітньо-професійною програмою «Цивільна та господарська юстиція (Суд. Нотаріат. Правова допомога)» для здобуття першого (бакалаврського) рівня освіти, денної форми навчання, спеціальності 081 «Право». Дані методичні вказівки складені на основі програм вище зазначених курсів, в яких визначено обсяг та зміст матеріалу, який необхідно вивчити та засвоїти.

У методичних вказівках наведено інформацію, яка відповідає чинним нормативно-правовим актам щодо атестації здобувачів вищої освіти, змісту навчальних дисциплін, які виносяться на атестаційні іспити, критеріям оцінювання знань здобувачів вищої освіти; визначено контрольні питання для підготовки до атестаційних іспитів; наведено перелік нормативно-правових актів та рекомендованої літератури.

# **1 ЗМІСТ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН, ЯКІ ВІНОСЯТЬСЯ НА АТЕСТАЦІЮ**

## **1.1 Зміст навчальної дисципліни «Цивільне право»**

### **ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА**

#### **Цивільне право як галузь права**

Місце цивільного права в системі галузей права. Поняття цивільного права як приватного права та як галузі права.

Предмет цивільно-правового регулювання: особисті немайнові та майнові відносини. Метод цивільно-правового регулювання. Функції сучасного цивільного права. Система цивільного права.

Принципи цивільного права: неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини, неприпустимість позбавлення права власності, свобода договору, свобода підприємницької діяльності, яка не заборонена законом, судовий захист цивільного права та інтересу, справедливість, добросовісність та розумність.

#### **Цивільне законодавство**

Конституція України - Основний Закон. Цивільний кодекс України. Конституційні і звичайні закони. Акти Президента України. Акти Кабінету Міністрів України. Акти інших органів державної влади. Міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Рішення Конституційного Суду України. Акти органів місцевого самоврядування. Примірні статuti кооперативних і громадських організацій, затверджені органами державної влади. Звичаї ділового обороту. Локальні (корпоративні) нормативні акти, прийняті органами управління юридичних осіб, які регулюють їх діяльність. Аналогія закону та аналогія права. Роль судової практики в удосконаленні, тлумаченні та застосуванні цивільного законодавства.

Поняття і структура цивільного законодавства. Співвідношення цивільного права і цивільного законодавства. Структура Цивільного кодексу України.

Дія цивільного законодавства у часі, просторі та за колом осіб.

#### **Наука цивільного права**

Поняття і предмет науки цивільного права. Функції науки цивільного права. Завдання науки цивільного права в період радикальних економічних реформ. Методи дослідження цивільно-правових явищ; метод діалектичного матеріалізму. Інші методи порівняльного правознавства, системний підхід, комплексне розв'язання завдань цивільно-правового регулювання суспільних відносин, використання соціологічного методу дослідження в цивільному праві.

Взаємодія науки цивільного права з іншими правовими науками. Цивільне право і загальна теорія держави і права. Цивільне право і галузеві науки. Цивільне право і міжнародне приватне право.

## **Загальна характеристика цивільного і торгівельного права зарубіжних країн**

Основні правові системи. Цивільне і торгівельне законодавство зарубіжних держав і тенденції його розвитку. Сучасні наукові теорії в галузі цивільного і торгового права. Загальна характеристика джерел цивільного права Німеччини, Франції, Нідерландів, Англії та США.

### **Цивільні правовідносини**

Поняття та особливості цивільних правовідносин. Елементи цивільних правовідносин: суб'єкти, об'єкти та зміст (фактичний та юридичний). Поняття суб'єктивного права та суб'єктивного обов'язку.

Класифікація цивільних правовідносин.

Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин. Поняття юридичних фактів. Види юридичних фактів.

### **Фізичні особи як суб'єкти цивільного права**

Поняття, ознаки та обсяг правоздатності фізичної особи. Виникнення та припинення правоздатності фізичної особи. Правоздатність іноземців та осіб без громадянства. Запобігання обмеженню можливості фізичної особи мати цивільні права та обов'язки.

Способи ідентифікації фізичної особи.

Поняття та зміст цивільної дієздатності фізичної особи. Зміст дієздатності фізичних осіб. Види цивільної дієздатності фізичних осіб.

Обмеження дієздатності фізичної особи: підстави, порядок та правові наслідки. Визнання фізичної особи недієздатною: підстави, порядок та правові наслідки. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою: підстави, порядок та правові наслідки. Оголошення фізичної особи померлою: підстави, порядок та правові наслідки. Правові наслідки появи фізичної особи, яка була оголошена померлою. Фізична особа-підприємець.

### **Акти цивільного стану. Опіка та піклування**

Поняття актів цивільного стану. Органи реєстрації актів цивільного стану. Реєстрація народження та походження фізичної особи. Реєстрація громадянства. Реєстрація шлюбу. Реєстрація розірвання шлюбу. Реєстрація зміни імені. Реєстрація смерті.

Встановлення та позбавлення опіки та піклування. Права та обов'язки опікунів і піклувальників. Права та обов'язки осіб, що перебувають під опікою.

### **Юридичні особи як суб'єкти цивільного права**

Поняття та ознаки юридичної особи. Сутність юридичної особи.

Організаційно-правові форми та види юридичних осіб. Правоздатність юридичної особи та її зміст.

Майнові права та обов'язки юридичних осіб. Особисті немайнові права та обов'язки юридичних осіб. Найменування юридичної особи (комерційне (фірмове) найменування). Місцезнаходження юридичної особи.

Право юридичної особи на недоторканність ділової репутації та її судовий захист. Засоби індивідуалізації юридичної особи.

Державна реєстрація юридичної особи. Установчі документи юридичної особи. Органи юридичної особи.

Способи створення юридичних осіб: розпорядчий, нормативно-явочний, дозвільний і договірний. Філії та представництва юридичної особи. Припинення юридичних осіб.

Форми припинення юридичних осіб: реорганізація та ліквідація. Види реорганізації: злиття, поділ, приєднання, перетворення. Виділ юридичної особи. Добровільний та примусовий порядок ліквідації юридичної особи.

Задоволення вимог кредиторів.

## **Держава Україна і територіальні громади, як суб'єкти цивільного права**

Роль і становище суб'єктів публічного права у сфері цивільних правовідносин. Права та обов'язки суб'єктів публічного права у цивільних правовідносинах.

## **Об'єкти цивільних прав**

Поняття і види об'єктів цивільних прав. Оборотоzdатність об'єктів цивільних прав.

Речі як об'єкти цивільних прав. Поняття речей. Класифікація речей та її правове значення. Тварини як особливий об'єкт цивільних прав.

Майно як особливий об'єкт цивільних прав. Підприємство як єдиний майновий комплекс.

Гроші та валютні цінності як об'єкти цивільних прав.

Цінні папери як об'єкти цивільних прав. Групи та види цінних паперів. Передання прав за цінними паперами.

Результати робіт та послуги як об'єкти цивільних прав.

Результати інтелектуальної, творчої діяльності як об'єкти цивільних прав.

Інформація як об'єкт цивільних прав.

Особисті немайнові блага як об'єкти цивільних прав.

## **Особисті немайнові права**

Поняття та ознаки особистих немайнових прав.

Види особистих немайнових прав. Зміст особистого немайнового права.

Здійснення особистих немайнових прав. Забезпечення особистих немайнових прав.

Обмеження особистих немайнових прав. Захист особистого немайнового права. Поновлення порушеного особистого немайнового права.

Спростування недостовірної інформації. Заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права.

Правові наслідки невиконання рішення суду про захист особистого немайнового права. Право фізичної особи, особисте немайнове право якої порушено, на відшкодування шкоди.



Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи. Право на життя. Право на усунення небезпеки, яка загрожує життю та здоров'ю. Право на охорону здоров'я. Право на медичну допомогу. Право на інформацію про стан свого здоров'я. Право на таємницю про стан здоров'я. Права фізичної особи, яка перебуває на стаціонарному лікуванні у закладі охорони здоров'я. Право на свободу. Право на особисту недоторканність. Право на донорство. Право на сім'ю. Право на опіку або піклування. Право на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.

Право на ім'я. Право на зміну імені. Право на використання імені. Право на повагу до гідності та честі. Право на повагу до людини, яка померла. Право на недоторканність ділової репутації. Право на індивідуальність. Право на особисте життя та його таємницю. Право на інформацію. Право на особисті папери. Розпоряджання особистими паперами. Право на ознайомлення з особистими паперами, які передані до фонду бібліотек або архівів. Право на таємницю кореспонденції.

Захист інтересів фізичної особи при проведенні фото-, кіно-, теле- та відеозйомок. Охорона інтересів фізичної особи, яка зображена на фотографіях та в інших художніх творах.

Право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості. Право на місце проживання. Право на недоторканність житла. Право на вибір роду занять. Право на свободу пересування. Право на свободу об'єднання. Право на мирні зібрання.

### **Здійснення цивільних прав та виконання обов'язків**

Поняття цивільних прав та обов'язків. Підстави виникнення цивільних прав та обов'язків. Здійснення цивільних прав. Межі здійснення цивільних прав. Виконання цивільних обов'язків.

### **Захист цивільних прав та інтересів**

Право на захист цивільних прав та інтересів. Захист цивільних прав та інтересів судом. Захист цивільних прав та інтересів Президентом України, органами державної влади або органами місцевого самоврядування. Захист цивільних прав нотаріусом. Самозахист цивільних прав. Здійснення права на захист. Визнання незаконним правового акта органу державної влади або органу місцевого самоврядування. Відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди. Відшкодування моральної шкоди.

### **Правочини**

Поняття та ознаки правочинів. Воля і волевиявлення як суть правочину. Види правочинів. Умови чинності правочину. Презумпція правомірності правочину. Форма правочину. Способи волевиявлення. Усна форма правочину. Письмова форма правочину: проста та нотаріальне посвідчення. Укладення правочину шляхом мовчання. Державна реєстрація правочину. Місце вчинення

правочину. Строки у правочині. Правочини, щодо яких правові наслідки пов'язуються з настанням певної обставини. Тлумачення змісту правочину. Відмова від правочину. Правові наслідки недодержання сторонами при вчиненні правочину вимог закону.

Недійсність правочину. Види недійсних правочинів. Фіктивні та удавані Правочини. Нікчемні та оспорювані правочини. Правові наслідки недійсності правочину (окремих його частин).

### **Представництво**

Поняття та підстави представництва. Правочини, які може вчиняти представник. Правові наслідки вчинення правочину представником. Передоручення. Вчинення правочинів з перевищенням повноважень. Представництво за законом. Комерційне представництво. Представництво за довіреністю. Форма довіреності. Довіреність юридичної особи. Строк довіреності. Припинення представництва за довіреністю. Скасування довіреності. Відмова представника від вчинення дій, які були визначені довіреністю.

Випадки недопущення представництва.

### **Строки та терміни. Позовна давність**

Поняття і значення строків та термінів в цивільному праві. Роль і місце строків та термінів у цивільних правовідносинах. Визначення строку та терміну. Початок перебігу строку. Закінчення строку. Порядок вчинення дій в останній день строку.

Види цивільно-правових строків. Визначення строку вказівкою на подію, яка неминуче повинна настати. Визначення строку моментом вимоги кредитора. Строки здійснення цивільних прав та виконання обов'язків. Строки існування цивільних прав та присікальні (преклюзивні) строки.

Строки захисту цивільних прав: гарантійні строки, строки оперативного захисту, претензійні строки, строки позовної давності, процесуальні строки.

Поняття позовної давності. Загальна позовна давність. Спеціальна позовна давність. Зміст тривалості позовної давності. Обчислення позовної давності. Початок перебігу позовної давності. Позовна давність у разі замін сторін у зобов'язанні. Зупинення перебігу позовної давності. Переривання перебігу позовної давності. Закінчення строку позовної давності. Правові наслідки пропущення строку позовної давності. Застосування позовної давності до додаткових вимог. Наслідки спливу позовної давності.

Вимоги, на які позовна давність не поширюється.

### **Загальні положення про право власності**

Поняття та зміст права власності. Правомочності володіння, користування, розпорядження власником своїм майном.

Право власності в об'єктивному розумінні. Право власності в суб'єктивному розумінні. Абсолютний характер права власності. Історичні типи права власності.

Здійснення права власності. Непорушність права власності. Тягар утримання майна. Ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження майна. Право власності українського народу. Право приватної власності. Суб'єкти права приватної власності. Право державної власності. Суб'єкти права державної власності. Право комунальної власності. Суб'єкти права комунальної власності. Право власності на землю (земельну ділянку). Суб'єкти права власності на землю (земельну ділянку). Право власності на житло. Суб'єкти права власності на житло. Речові права на чуже майно.

### **Підстави набуття та припинення права власності**

Підстави набуття права власності.

Набуття права власності юридичною особою публічного права. Набуття добросовісним набувачем права власності на майно, відчужене особою, яка не мала на це права. Набуття права власності на новостворене майно. Набуття права власності на перероблену річ. Привласнення загальнодоступних дарів природи. Момент набуття права власності за договором. Набуття права власності на безгосподарну річ. Набуття права власності на рухому річ, від якої власник відмовився. Знахідка. Набуття права власності на знахідку. Право особи, яка знайшла загублену річ, на винагороду та відшкодування витрат, пов'язаних із знахідкою. Бездоглядна домашня тварина. Набуття права власності на бездоглядну домашню тварину. Відшкодування витрат на утримання бездоглядної домашньої тварини та виплата винагороди. Набуття права власності на скарб. Набувальна давність. Набуття права власності у разі приватизації державного майна та майна, що є у комунальній власності.

Підстави припинення права власності: відчуження власником свого майна; відмова власника від права власності; припинення права власності на майно, яке за законом не може належати цій особі; знищення майна; викуп пам'яток історії та культури; викуп земельної ділянки у зв'язку із суспільною необхідністю; викуп нерухомого майна у зв'язку з метою суспільної необхідності земельної ділянки, на якій воно розміщене; звернення стягнення на майно за зобов'язаннями власника; реквізиція; конфіскація; припинення юридичної особи чи смерті власника. Інші підстави припинення права власності.

### **Право спільної власності**

Поняття і види права спільної власності. Поняття права спільної часткової власності. Суб'єкти права спільної часткової власності. Визначення часток у праві спільної часткової власності.

Здійснення права спільної часткової власності. Плоди, продукція та доходи від використання майна, що є у спільній частковій власності. Утримання майна, що є у спільній частковій власності.

Право співвласника розпорядитися своєю часткою у праві спільної часткової власності. Переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності. Виділ частки із майна, що є у спільній частковій власності.

Припинення права на частку у спільному майні за вимогою інших співвласників. Звернення стягнення на частку у майні, що є у спільній частковій власності. Поділ майна, що є спільній частковій власності.

Поняття права спільної сумісної власності. Суб'єкти права спільної сумісної власності.

Здійснення права спільної сумісної власності. Виділ частки із майна, що є у спільній сумісній власності. Звернення стягнення на частку майна, що у спільній сумісній власності. Поділ майна, що є у спільній сумісній власності.

### **Право власності на землю та на житло**

Земля (земельна ділянка) як об'єкт права власності. Право власника на забудову земельної ділянки. Самочинне будівництво. Право на земельну ділянку при придбанні житлового будинку, будівлі або споруди, що розміщені на ній. Припинення права власності на земельну ділянку.

Поняття житла. Житловий будинок, квартира, садиба, як об'єкт права власності. Права власника житлового будинку, квартири. Права житлово-будівельного (житлового) кооперативу та їх членів на квартиру в будинку кооперативу. Об'єднання власників житлових будинків, квартир.

### **Захист права власності**

Засади захисту права власності.

Право власника на вимогу майна із чужого незаконного володіння (віндикаційний позов). Предмет віндикаційного позову.

Право власника на вимогу майна від добросовісного набувача. Права та обов'язки добросовісного набувача. Витребування грошей та цінних паперів.

Захист права власника від порушень, не пов'язаних із позбавленням володіння (негаторний позов).

Визнання права власності. Визнання незаконним правового акта, що порушує право власності. Інші способи захисту права власності.

### **Речові права на чуже майно**

Види речових прав на чуже майно. Захист речових прав на чуже майно.

Суб'єкти права володіння чужим майном. Підстави виникнення права володіння. Підстави припинення права володіння. Обов'язки недобросовісного володільця. Умови неможливості витребування майна з незаконного володіння іншої особи.

Поняття користування чужим майном. Поняття сервітуту. Встановлення сервітуту. Зміст сервітуту. Підстави припинення сервітуту.

Підстави виникнення права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис). Договір про надання права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб: строк дії, зміст.

Підстави припинення права користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб.

Підстави виникнення права користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій).

Права та обов'язки власника земельної ділянки, наданої для забудови. Права та обов'язки землекористувача.

Припинення права користування земельною ділянкою для забудови. Правові наслідки припинення права користування земельною ділянкою.

### **Загальні положення про зобов'язання**

Поняття і система зобов'язального права.

Поняття зобов'язання, підстави його виникнення та значення у сучасному цивільному обороті. Склад зобов'язання. Суб'єкти зобов'язання: кредитор, боржник, третя особа. Заміна сторін у зобов'язанні. Об'єкти зобов'язання. Зміст зобов'язань.

Види зобов'язань.

### **Виконання зобов'язання**

Поняття та принципи виконання зобов'язань. Суб'єкти виконання зобов'язання. Місце, строк та спосіб виконання зобов'язання. Зустрічне та альтернативне виконання зобов'язання. Особливості виконання солідарного та часткового зобов'язання. Регресне зобов'язання, його ознаки. Підтвердження виконання зобов'язання.

### **Забезпечення виконання зобов'язання**

Види забезпечення виконання зобов'язання. Форма правочину щодо забезпечення виконання зобов'язання. Загальні умови забезпечення виконання зобов'язання. Окремі види забезпечення виконання зобов'язання. Поняття та види неустойки (штраф, пеня). Підстави виникнення права на неустойку. Предмет неустойки. Правові наслідки сплати (передання) неустойки. Договір поруки та його зміст. Припинення поруки. Поняття гарантії. Сторони та зміст договору гарантії. Припинення гарантії. Право гаранта на зворотну вимогу (регрес) до боржника. Поняття завдатку. Правові наслідки порушення або припинення зобов'язання, забезпеченого завдатком. Поняття застави. Підстави виникнення застави. Види застав. Предмет застави. Форма договору застави. Сторони та зміст договору застави. Дострокове виконання зобов'язання, забезпеченого заставою. Припинення права застави. Право притримання. Обов'язки кредитора, який притримує річ у себе. Розпорядження річчю, яку притримує кредитор. Задоволення вимог за рахунок речі, яку притримує кредитор.

### **Припинення зобов'язання**

Підстави припинення зобов'язання. Виконання зобов'язання. Передання відступного. Зарахування. Недопустимість зарахування зустрічних вимог. Зарахування у разі заміни кредитора. Домовленість сторін. Прощення боргу. Поєднання боржника і кредитора в одній особі. Неможливість виконання зобов'язання. Припинення зобов'язання у зв'язку зі смертю фізичної особи або ліквідацією юридичної особи.

## **Відповідальність за порушення зобов'язань**

Поняття та значення цивільно-правової відповідальності. Форми і види цивільно-правової відповідальності. Підстава і умови цивільно-правової відповідальності. Відповідальність за невиконання чи неналежне виконання зобов'язань. Окремі види відповідальності за невиконання зобов'язань. Підстави звільнення боржника від цивільно-правової відповідальності.

## **Цивільно-правовий договір**

Поняття, значення та функції договору в цивільному праві.

Види цивільно-правових договорів.

Свобода договору в цивільному праві.

Зміст договору. Істотні, звичайні та випадкові умови договору. Типові умови договору. Публічний договір. Договір приєднання. Попередній договір. Договір на користь третьої особи. Тлумачення умов договору.

Укладення, зміна і розірвання договору. Стадії укладення договору: оферта та акцепт. Форма договору. Момент укладення договору. Місце укладення договору. Підстави для зміни або розірвання договору. Зміна або розірвання договору у зв'язку з істотною зміною обставин. Правові наслідки зміни або розірвання договору. Форма зміни або розірвання договору.

## **ОСОБЛИВА ЧАСТИНА**

### **Договори про передачу майна у власність**

Договір купівлі-продажу. Поняття та значення договору купівлі-продажу. Форма договору. Сторони у договорі купівлі-продажу. Предмет і ціна як істотні умови договору купівлі-продажу. Права та обов'язки продавця і покупця. Перехід ризику випадкового знищення або випадкового пошкодження товару. Кількість товару. Асортимент товару. Якість товару. Підтвердження відповідності товару вимогам законодавства. Гарантії якості товару. Обчислення гарантійного строку. Строк придатності товару. Правові наслідки передання недоброякісного товару. Недоліки товару, за які відповідає продавець. Строки виявлення недоліків і пред'явлення вимоги у зв'язку з недоліками проданого товару. Позовна давність, що застосовується до вимог у зв'язку з недоліками проданого товару. Комплектність товару. Комплект товару. Правові наслідки передання некомплектного товару. Тара та упаковка за договором купівлі-продажу. Правові наслідки передання товару з порушенням вимоги про тару та (або) упаковку. Збереження права власності за продавцем.

Види договорів купівлі-продажу. Договір роздрібною купівлі-продажу: сторони, зміст. Договір найму-продажу: сторони та зміст. Поняття договору поставки: сторони та зміст. Договір контрактації сільськогосподарської продукції. Договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу.

Договір міни: поняття, форма, сторони та зміст договору. Правове регулювання договору міни.

Договір дарування. Поняття договору дарування. Предмет, форма, сторони у договорі дарування. Зміст договору дарування. Види договору дарування. Розірвання договору дарування на вимогу дарувальника. Позовна давність, що застосовується до вимог про розірвання договору дарування.

Поняття договору пожертви та його зміст.

Договір ренти. Поняття договору ренти. Форма договору ренти. Сторони у договорі ренти. Зміст договору ренти. Форма і розмір ренти. Строк виплати ренти.

Розрахунки між сторонами у разі розірвання договору ренти. Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження предмету ренти.

Договір довічного утримання (догляду). Поняття та ознаки договору довічного утримання (догляду). Форма та сторони у договорі довічного утримання (догляду). Зміст договору довічного утримання (догляду). Особливості укладення договору довічного утримання (догляду) щодо майна, що є у спільній сумісній власності. Припинення договору довічного утримання (догляду). Правові наслідки смерті набувача. Правові наслідки припинення юридичної особи-набувача.

### **Договори про передачу майна у користування**

Договір найму (оренди). Поняття договору найму (оренди) та сфера його застосування. Сторони у договорі найму (оренди). Форма, предмет, ціна та строк договору найму. Зміст договору найму (оренди). Правове регулювання піднайму. Припинення договору найму. Право наймодавця на відмову від договору найму (оренди). Розірвання договору найму на вимогу наймодавця. Розірвання договору найму на вимогу наймача. Обов'язки наймача у разі припинення договору найму. Позовна давність, що застосовується до вимог, що випливають із договору найму.

Правове регулювання договору прокату. Предмет договору прокату. Особливості договору прокату.

Правове регулювання договору найму (оренди) земельної ділянки.

Правове регулювання договору найму будівлі або іншої капітальної споруди.

Найм (оренда) транспортного засобу. Предмет, форма та зміст договору найму (оренди) транспортного засобу. Особливості найму транспортного засобу з екіпажем, який його обслуговує.

Правове регулювання договору лізингу та його особливості.

Договір найму (оренди) житла. Конституційне право громадян на житло. Поняття договору найму житла. Види договорів найму житла. Форма та предмет договору найму житла. Сторони у договорі найму житла. Наймач та особи, які постійно проживають разом з ним. Тимчасові мешканці. Зміст договору найму житла. Договір піднайму житла. Розірвання договору найму житла. Правові наслідки розірвання договору найму житла.

Договір позички. Поняття договору позички. Форма договору позички. Сторони та зміст договору позички. Розірвання договору позички. Припинення договору позички. Правові наслідки неповернення речі після закінчення строку користування нею.

### **Договори про виконання робіт**

Договір підряду. Поняття та значення договору підряду. Сторони в договорі підряду. Зміст договору підряду. Предмет договору підряду. Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження матеріалу. Ціна роботи. Порядок оплати роботи. Кошторис. Ощадливість підрядника. Строки виконання роботи. Права та обов'язки сторін. Правові наслідки порушення умов договору підряду. Конфіденційність одержаної сторонами інформації. Позовна давність, що застосовується до неякісної роботи. Початок перебігу позовної давності в окремих випадках.

Види договорів підряду. Договір побутового підряду та його значення. Сторони договору побутового підряду. Форма договору побутового підряду. Гарантії прав замовника. Зміст договору побутового підряду. Розмір плати за договором побутового підряду. Правові наслідки нез'явлення замовника за одержанням роботи.

Поняття та значення договору будівельного підряду. Джерела регулювання підрядних відносин у будівництві. Зміст договору будівельного підряду. Передання та прийняття робіт. Відповідальність підрядника та замовника.

Поняття договору підряду на проведення проектних та пошукових робіт. Вихідні дані для проведення проектних та пошукових робіт. Права та обов'язки замовника і підрядника. Відповідальність підрядника за недоліки документації та робіт.

Договір на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт. Поняття, роль та значення договорів на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт. Сторони у договорах на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт. Форма договорів на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт. Строки виконання робіт. Зміст договорів на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт. Права та обов'язки сторін. Наслідки неможливості досягнення результату. Відповідальність виконавця за порушення договору.

### **Договори про надання послуг**

Договір про надання послуг. Поняття договору про надання послуг. Сторони в договорі про надання послуг. Плата та строк договору про надання послуг. Зміст договору про надання послуг. Відповідальність виконавця за порушення договору про надання послуг. Розірвання договору про надання послуг.

Договір перевезення. Види перевезень та їх правове регулювання. Договір перевезення вантажу: сторони, зміст, укладення та оформлення. Виконання



договору перевезення вантажу. Права і обов'язки сторін за договором. Відповідальність сторін за договором перевезення вантажу. Втрата, нестача, псування вантажу. Обставини, що звільняють перевізника від відповідальності.

Поняття договору перевезення пасажирів та багажу. Права та обов'язки сторін у договорі.

Поняття договору чартеру (фрахтування). Види договорів чартеру (фрахтування). Договір морського чартеру. Договір повітряного чартеру. Особливості відповідальності за договором чартеру (фрахтування).

Претензії та позови при перевезеннях. Порядок подання позовів у спорах, пов'язаних з перевезенням у транспорті загального сполучення.

Договір транспортного експедирування. Поняття договору транспортного експедирування. Сторони в договорі. Форма договору транспортного експедирування. Виконання договору. Відповідальність сторін за невиконання або неналежне виконання обов'язків за договором. Відмова від договору.

Договір зберігання. Поняття договору зберігання. Підстави виникнення зобов'язань зі зберігання. Сторони, предмет, об'єкти, форма та строк договору зберігання. Права та обов'язки сторін за договором зберігання. Відповідальність сторін у зобов'язаннях зберігання. Зберігання на товарному складі. Спеціальні види зберігання. Зберігання речі у ломбарді. Зберігання цінностей у банку. Зберігання багажу у камерах схову організацій, підприємств транспорту. Зберігання речей у гардеробі організації. Зберігання багажу пасажирів під час його перевезення. Зберігання речей у готелі. Зберігання речей, що є предметом спору. Зберігання автотранспортних засобів. Договір охорони.

Договір доручення. Поняття та значення договору доручення. Сторони у договорі доручення. Строк договору доручення. Зміст доручення. Виконання доручення. Особисте виконання договору доручення. Права та обов'язки повіреного та довірителя. Припинення договору доручення. Наслідки припинення договору доручення. Обов'язки спадкоємця повіреного та ліквідатора юридичної особи - повіреного.

Договір комісії. Поняття договору комісії. Умови договору комісії. Зміст договору комісії.

Виконання договору комісії. Субкомісія. Виконання договору, укладеного комісіонером з третьою особою. Відступ від вказівок комітента. Права та обов'язки комітента та комісіонера. Наслідки смерті фізичної особи або припинення юридичної особи - комісіонера. Особливості окремих видів комісії.

Договір управління майном. Поняття та ознаки договору управління майном. Предмет, істотні умови, форма та строк договору управління майном. Права та обов'язки сторін у договорі управління майном. Відповідальність управителя. Підстави припинення договору управління майном. Особливості управління цінними паперами.

### **Договори про надання фінансових послуг. Договір комерційної концесії**

Договір позики. Поняття договору позики. Сторони у договорі позики. Форма договору позики. Процент за договором позики. Обов'язки

позичальника. Наслідки порушення договору позичальником. Заперечення договору позики. Забезпечення виконання зобов'язання позичальником. Новація боргу у позикове зобов'язання.

Кредитно-розрахункові відносини. Поняття кредитно-розрахункових відносин. Правова природа та поняття кредитного договору. Сторони у кредитному договорі. Форма кредитного договору. Зміст кредитного договору. Відмова від надання або одержання кредиту. Комерційний кредит.

Поняття договору банківського вкладу. Сторони у договорі банківського вкладу. Форма договору банківського вкладу. Проценти на банківський вклад. Види банківських вкладів. Ощадна книжка. Ощадний (депозитний) сертифікат.

Поняття договору банківського рахунку. Укладення договору банківського рахунку. Види банківських депозитних операцій. Правові наслідки неналежного виконання банком операцій за рахунком клієнта. Обмеження права розпоряджання рахунком. Розірвання договору банківського рахунку. Банківська таємниця. Рахунок умовного зберігання (ескроу).

Поняття договору факторингу. Предмет договору факторингу. Сторони у договорі факторингу. Права та обов'язки сторін за договором факторингу. Зустрічні вимоги боржника. Захист прав боржника.

Порядок та форми розрахунків у цивільному обороті. Види безготівкових розрахунків. Розрахунки із застосуванням платіжних доручень. Розрахунки за акредитивом. Розрахунки за інкасовими дорученнями. Розрахунки із застосуванням розрахункових чеків.

Договір комерційної концесії. Поняття договору комерційної концесії. Предмет, сторони, форма та державна реєстрація договору комерційної концесії. Договір комерційної субконцесії. Права та обов'язки сторін за договором комерційної концесії. Особливі умови договору комерційної концесії. Відповідальність сторін та припинення договору комерційної концесії.

### **Зобов'язання із спільної діяльності. Недоговірні зобов'язання**

Зобов'язання із спільної діяльності. Загальна характеристика зобов'язань із спільної діяльності. Види зобов'язань із спільної діяльності та підстави їх виникнення.

Поняття договору простого товариства. Сторони та зміст договору простого товариства. Відповідальність учасників за спільними зобов'язаннями. Розподіл прибутку. Виділення долі учасника на вимогу його кредитора. Припинення договору простого товариства. Відмова учасника від подальшої участі в договорі простого товариства та розірвання договору. Відповідальність учасника, щодо якого договір простого товариства припинений.

Зобов'язання, що виникають з публічної обіцянки винагороди. Право на публічну обіцянку винагороди без оголошення конкурсу.

Зміст завдання. Строк (термін) виконання завдання. Зміна умов публічної обіцянки винагороди. Правові наслідки виконання завдання. Припинення зобов'язання у зв'язку з публічною обіцянкою винагороди.

Публічна обіцянка винагороди за результатами конкурсу. Право на оголошення конкурсу. Умови конкурсу. Зміна умов конкурсу. Відмова від

проведення конкурсу. Переможець конкурсу. Особливості оцінювання результатів інтелектуальної, творчої діяльності, які подані на конкурс. Права переможця конкурсу. Повернення учаснику конкурсу речі, що подана на конкурс.

Зобов'язання із вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення. Поняття зобов'язань із вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення. Надання звіту про вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення. Відшкодування витрат, понесених особою у зв'язку із вчиненням нею дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення.

Зобов'язання, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи. Зобов'язання, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи. Зобов'язання, що виникають у зв'язку з рятуванням майна іншої особи.

Зобов'язання, що виникають внаслідок створення загрози життю, здоров'ю та майну фізичної особи або майну юридичної особи. Поняття та елементи зобов'язань, що виникають внаслідок створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної або юридичної особи. Наслідки неусунення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної або юридичної особи. Відшкодування шкоди, завданої внаслідок неусунення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.

Зобов'язання з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави. Поняття зобов'язань з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави. Повернення в натурі безпідставно набутого майна. Відшкодування доходів від безпідставно набутого майна і витрат на його утримання. Безпідставно набуте майно, що не підлягає поверненню.

### **Зобов'язання із заподіяння шкоди як особливий вид недоговірних зобов'язань**

Зобов'язання із заподіяння шкоди. Поняття та елементи зобов'язань із заподіяння шкоди. Поняття деліктної відповідальності та її зміст. Особливості недоговірної відповідальності та її функції. Поняття шкоди. Протиправність поведінки заподіювача шкоди. Вина заподіювача шкоди. Загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду.

Підстави відповідальності за завдану моральну шкоду. Відшкодування моральної шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи. Відшкодування шкоди, завданої особою у разі здійснення нею права на самозахист. Відшкодування шкоди, завданої прийняттям закону про припинення права власності на певне майно. Відшкодування шкоди, завданої у стані крайньої необхідності. Відшкодування юридичною або фізичною особою шкоди, завданої їхнім працівником чи іншою особою. Відшкодування шкоди, завданої органом державної влади або органом місцевого самоврядування. Відшкодування шкоди, завданої посадовою або службовою особою органу державної влади або органу місцевого самоврядування. Відшкодування шкоди, завданої органом державної влади або

органом місцевого самоврядування у сфері нормотворчої діяльності. Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, досудового слідства, прокуратури або суду. Відшкодування майнової шкоди фізичній особі, яка потерпіла від злочину. Відшкодування шкоди, завданої малолітньою особою. Відшкодування шкоди, завданої неповнолітньою особою. Відшкодування шкоди, завданої неповнолітньою особою після набуття нею повної цивільної дієздатності. Відшкодування шкоди, завданої кількома малолітніми особами. Відшкодування шкоди, завданої кількома неповнолітніми особами. Відшкодування шкоди батьками, позбавленими батьківських прав. Відшкодування шкоди, завданої недієздатною фізичною особою. Відшкодування шкоди, завданої фізичною особою, цивільна дієздатність якої обмежена. Відшкодування шкоди, завданої фізичною особою, яка не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки. Відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки. Відшкодування ядерної шкоди. Відшкодування шкоди, завданої спільно кількома особами. Право зворотної вимоги до винної особи. Способи відшкодування шкоди, завданої майну потерпілого. Урахування вини потерпілого і матеріального становища фізичної особи, яка завдала шкоди. Відшкодування шкоди особою, яка застрахувала свою цивільну відповідальність.

Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю.

Відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).

### **Спадкове право як підгалузь цивільного права**

Спадкове право. Генеза спадкового права. Поняття та значення спадкування. Види спадкування. Склад спадщини. Права та обов'язки особи, які не входять до складу спадщини. Відкриття спадщини. Місце відкриття спадщини. Особливості спадкування деяких видів майна. Час відкриття спадщини. Місце відкриття спадщини. Спадкоємці. Право на спадкування. Обов'язки спадкоємців.

Спадкування за заповітом. Поняття заповіту. Право на заповіт. Права заповідача. Заповідальний відказ. Предмет заповідального відказу. Право на обов'язкову частку у спадщині. Заповіт з умовою. Заповіт подружжя. Підпризначення спадкоємця. Спадкування частини спадщини, що не охоплена заповітом. Встановлення сервітуту у заповіті. Форма заповіту. Посвідчення заповіту. Поняття секретного заповіту. Оголошення нотаріусом секретного заповіту. Посвідчення заповіту при свідках. Право заповідача на скасування та зміну заповіту. Таємниця заповіту. Тлумачення заповіту. Недійсність заповіту.

Виконання заповіту. Право заповідача на призначення виконавця заповіту. Призначення виконавця заповіту за ініціативою спадкоємців. Призначення виконавця заповіту нотаріусом. Згода особи на призначення її виконавцем заповіту. Повноваження виконавця заповіту. Право виконавця заповіту на плату

за виконання своїх повноважень. Контроль за виконанням заповіту. Право на оскарження дій виконавця заповіту. Строк чинності повноважень виконавця заповіту. Право виконавця заповіту на відмову від здійснення своїх повноважень.

Спадкування за законом. Черговість спадкування за законом. Зміна черговості одержання права на спадкування. Спадкування усиновленими та усиновлювачами. Перша черга спадкоємців за законом. Друга черга спадкоємців за законом. Третя черга спадкоємців за законом. Четверта черга спадкоємців за законом. П'ята черга спадкоємців за законом. Розмір частки у спадщині спадкоємців за законом.

Здійснення права на спадкування. Прийняття спадщини. Подання заяви про прийняття спадщини. Строки для прийняття спадщини. Прийняття заповідального відказу. Наслідки пропущення строку для прийняття спадщини. Право на відмову від прийняття спадщини. Правові наслідки відмови від прийняття спадщини. Перехід права на прийняття спадщини. Відумерлість спадщини. Поділ спадщини між спадкоємцями. Переважне право окремих спадкоємців на виділення спадкового майна в натурі. Перерозподіл спадщини. Пред'явлення кредитором спадкодавця вимог до спадкоємців. Обов'язок спадкоємців задовольнити вимоги кредитора. Охорона спадкового майна. Управління спадщиною.

Оформлення права на спадщину. Право спадкоємця на одержання свідоцтва про право на спадщину. Обов'язок спадкоємця звернутися за свідоцтвом про право на спадщину на нерухоме майно. Строк видачі свідоцтва про право на спадщину. Державна реєстрація права на спадщину. Внесення змін до свідоцтва про право на спадщину. Визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину.

Поняття спадкового договору. Сторони у спадковому договорі. Форма спадкового договору. Обов'язки набувача у спадковому договорі. Особливості спадкового договору з участю подружжя. Забезпечення виконання спадкового договору. Розірвання спадкового договору.

## **1.2 Зміст навчальної дисципліни «Цивільне процесуальне право»**

### **Ключові детермінанти цивільного процесу та цивільного судочинства**

Цивільне судочинство. Поняття, завдання і види цивільного судочинства. Стадії цивільного судочинства: поняття, основні ознаки і види. Цивільна процесуальна форма: суть і значення.

Поняття цивільного процесуального права. Предмет цивільного процесуального права. Методи цивільного процесуального права. Система цивільного процесуального права у сучасний період. Співвідношення цивільного процесуального права з адміністративним процесуальним, господарським процесуальним та кримінальним процесуальним правом, цивільним, сімейним, трудовим, конституційним, адміністративним правом та деякими іншими галузями права.

Джерела цивільного процесуального права: поняття і види. Конституція України як Основний закон України та джерело цивільного процесуального права. Загальна характеристика Цивільного процесуального кодексу України як основного кодифікованого джерела цивільного процесуального права, його система. Міжнародні договори як джерела цивільного процесуального права. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколи до неї, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та практика Європейського суду з прав людини як джерело права України.

Цивільні процесуальні норми, їх структура, дія в часі, просторі та по колу осіб. Наука цивільного процесуального права. Поняття і предмет науки цивільного процесуального права. Система науки цивільного процесуального права. Методи дослідження науки цивільного процесуального права. Розвиток науки цивільного процесуального права України.

Поняття цивільних процесуальних правовідносин і їх особливості. Елементи цивільних процесуальних правовідносин. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних процесуальних правовідносин. Суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин і їх класифікація. Суд як обов'язковий суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин. Правове становище суду. Склад суду. Моральні засади судової діяльності.

Учасники цивільного процесу: поняття та види (учасники справи; представники; інші учасники судового процесу. Процесуальні права й обов'язки учасників справи. Неприпустимість зловживання процесуальними правами у цивільному судочинстві та наслідки зловживання.

### **Завдання та основні засади (принципи) цивільного судочинства та їх загальна характеристика**

Поняття, значення і класифікація принципів цивільного процесуального права.

Принципи цивільного процесуального права, закріплені Конституцією України: здійснення правосуддя виключно судами; принцип територіальності і спеціалізації побудови системи судів як органів правосуддя; участь народу в здійсненні правосуддя через присяжних; призначуваність суддів; здійснення правосуддя суддею одноособово, колегією суддів, в т.ч. за участю присяжних; незалежність і недоторканність суддів та підкорення їх тільки законові; здійснення правосуддя професійними судьями та у визначених законом випадках, присяжними; законність; рівність усіх учасників процесу перед законом і судом; змагальність сторін та свобода в наданні ними судом своїх доказів і доведенні перед судом їх переконливості; гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; державна мова судочинства; розумні строки розгляду справи судом; забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках - на касаційне оскарження судового рішення; ухвалення судами рішень іменем України і їх обов'язковість до виконання на всій території України; доступність і гарантованість судового

захисту прав і свобод людини та громадянина; таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.

Основні засади (принципи) цивільного судочинства: верховенство права; рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; змагальність сторін; диспозитивність; пропорційність, обов'язковість судового рішення; забезпечення права на апеляційний перегляд справи; забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у визначених законом випадках; неприпустимість зловживання процесуальними правами; відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалене судове рішення.

### **Предметна та суб'єктна юрисдикція.**

Поняття і види цивільної юрисдикції: предметна й суб'єктна, інстанційна, територіальна юрисдикція (підсудність). Критерії, що визначають цивільну юрисдикцію справ загальним судам: характер спірних правовідносин, суб'єктний склад спору, предмет спору, підстава позову.

Справи, що відносяться до юрисдикції загальних судів.

Повноваження третейських судів, міжнародного комерційного арбітражу з вирішення спору, який відноситься до юрисдикції загального суду. Право сторін на передачу спору на розгляд третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу.

Повноваження іноземного суду з вирішення спору, який відноситься до юрисдикції загального суду. Право сторін на передачу спору на розгляд іноземного суду(суду іншої держави).

### **Інстанційна юрисдикція. Територіальна юрисдикція (підсудність) цивільних справ та її види**

Інстанційна юрисдикція.

Територіальна юрисдикція (підсудність) загальних судів: поняття і види (за місцем проживання або місцезнаходженням відповідача; підсудність справ, у яких однією із сторін є суд або суддя; підсудність справ за вибором позивача, виключна підсудність ) .

Відмежування юрисдикції спорів, які відноситься до юрисдикції загального суду, від справ, які відноситься до юрисдикції інших судів (адміністративних, господарських, третейських, іноземних).

Передача справ з одного суду до іншого.

### **Підвідомчість справ третейським судам та оскарження їх рішень в суді**

Поняття, завдання, принципи організації та діяльності третейських судів. Підвідомчість справ третейським судам

Проведення у справах про оскарження рішень третейських судів, оспорювання рішень міжнародних комерційних арбітражів: форма і зміст заяви про скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу; підсудність, умови, строки звернення, відкриття провадження у

справі; підготовка справи до розгляду; судовий розгляд та повноваження суду; підстави для скасування рішення третейського суду; підстави для скасування рішення міжнародного комерційного арбітражу; ухвала суду у справі про скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу та набрання нею законної сили; порядок оскарження постанов міжнародного комерційного арбітражу щодо наявності у нього компетенції, винесених в порядку розгляду питань попереднього характеру.

### **Сторони в цивільному процесі. Треті особи в цивільному процесі**

Поняття сторін у цивільному процесі як учасників справи, їх види та характерні ознаки.

Цивільна процесуальна правоздатність та цивільна процесуальна дієздатність сторін. Процесуальні права та обов'язки сторін.

Поняття процесуальної співучасті. Підстави співучасті. Види співучасті. Процесуальні права й обов'язки співучасників.

Поняття неналежного відповідача. Заміна неналежного відповідача. Залучення до участі у справі співвідповідача.

Процесуальне правонаступництво. Поняття і підстави правонаступництва. Порядок вступу в процес правонаступника і його правовий статус

Поняття і види третіх осіб в цивільному процесі та їх характерні ознаки. Цивільна процесуальна правоздатність і цивільна процесуальна дієздатність третіх осіб.

Треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмету спору. Підстави і порядок вступу в процес. Процесуальні права й обов'язки. Відмінність третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, від співпозивачів та правонаступників.

Треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмету спору. Підстави і порядок залучення до участі у справі або вступу у справі третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог. Процесуальні права й обов'язки третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмету спору, їх відмінність від співучасників (співпозивачів, співвідповідачів). Наслідки незалучення у справу третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору.

Процесуальне правонаступництво третіх осіб.

### **Участь у цивільному процесі органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб. Представники та представництво в суді**

Захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб в цивільному процесі Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини.

Завдання прокуратури в цивільному процесі в сучасних умовах розвитку української держави. Підстави і процесуальні форми участі прокурора в усіх стадіях цивільного процесу. Статус прокурора як процесуальної сторони в цивільному процесі.

Мета участі у цивільному процесі органів державної влади, органів місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб, яким за законом



надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб або державних чи суспільних інтересів. Процесуальні права органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб

Участь у справі представника, в т.ч. самопредставництво. Поняття представництва в суді. Підстави виникнення представництва в суді. Види представництва: законне, статутне, договірне, громадське.

Законні представники. Особи, які можуть бути представниками. Особи, які не можуть бути представниками. Умови, які необхідні для здійснення функцій представника в цивільному процесі: повноліття, цивільна процесуальна дієздатність, відсутність заборони закону, належне оформлення повноважень та певна категорія справ. Призначення або заміна законного представника судом.

Документи, що підтверджують повноваження представників.

Повноваження представника в суді.

### **Інші учасники цивільного процесу**

Помічник судді як учасник процесу, що забезпечує підготовку та організаційне забезпечення судового процесу та як учасник який може за відсутності секретаря судового засідання здійснювати його повноваження. Секретар судового засідання як учасник процесу, його повноваження та умови за яких виконує обов'язки судового розпорядника.

Судовий розпорядник, як учасник процесу, що створює умови, необхідних для розгляду справи, його повноваження та процедура оскаження їх.

Правовий статус свідків. Особи, які не підлягають допиту як свідки. Особи, які мають право відмовитися від давання показань.

Правовий статус експертів. Роз'яснення прав та обов'язків експерта. Присяга експерта та її наслідки.

Правовий статус експертів з питань права.

Правовий статус перекладача. Роз'яснення прав та обов'язків перекладача. Присяга перекладача та її наслідки.

Правовий статус спеціаліста та його повноваження щодо надання консультації та технічної допомоги під час вчинення процесуальних дій, пов'язаних із застосуванням таких технічних засобів.

### **Заходи процесуального примусу. Процесуальні строки.**

Поняття заходів процесуального примусу.

Підстави і порядок застосування заходів процесуального примусу.

Види заходів процесуального примусу: попередження; видалення із залу судового засідання; тимчасове вилучення доказів для дослідження судом; привід, штраф та їх підстави.

Поняття і значення процесуальних строків. Розумність процесуальних строків.

Види процесуальних строків: встановлені законом і призначені судом. Строки розгляду цивільних справ.

Обчислення процесуальних строків. Початок перебігу процесуальних строків. Закінчення процесуальних строків. Зупинення процесуальних строків.

Поновлення та продовження процесуальних строків. Наслідки пропущення процесуальних строків.

### **Судові витрати в цивільному процесі**

Поняття і види судових витрат у цивільному процесі, їх значення. Попереднє визначення суми судових витрат. Забезпечення та попередня оплата судових витрат.

Судовий збір: поняття, об'єкти, суб'єкти, розмір ставок, пільги щодо звільнення. Ціна позову.

Витрати, пов'язані з розглядом справи. Витрати на професійну правничу допомогу. Витрати сторін та їх представників, що пов'язані з явкою до суду. Витрати, пов'язані із залученням (викликом свідків, експертів, спеціалістів, перекладачів, проведенням судових експертиз. Витрати, пов'язані з витребуванням доказів, проведенням огляду доказів за їх місцезнаходженням, забезпеченням доказів та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи.

Відстрочення та розстрочення судових витрат, зменшення їх розміру або звільнення від їх оплати.

Розподіл судових витрат між сторонами. Розподіл витрат у разі відмови від позову, закриття провадження у справі або залишення позову без розгляду.

### **Докази та доказування в цивільному судочинстві**

Поняття і мета судового доказування. Поняття предмета доказування. Визначення предмета доказування у конкретних цивільних справах. Підстави звільнення від доказування: обставини, які визнаються учасниками справи; загальновідомі обставини; преюдиційні обставини.

Належність доказів. Допустимість доказів. Достовірність доказів. Достатність доказів. Обов'язки доказування і подання доказів. Витребування доказів. Дослідження доказів. Оцінка доказів.

Поняття судових доказів. Фактичні дані. Засоби доказування і їх види. Доказові факти. Класифікація доказів: первісні і похідні, прямі і непрямі, усні й письмові, особисті і речові.

Показання свідків. Пояснення сторін і третіх осіб. Пояснення представників сторін і третіх осіб, допитаних як свідків. Порядок допиту сторін, третіх осіб, їх представників як свідків. Письмове опитування учасників справи як свідків. Допит свідка за заявою сторони арбітражного (третейського) розгляду

Правовий статус свідків. Особи, які не підлягають допиту як свідки. Особи, які мають право відмовитися від давання показань. Заява про виклик свідка. Порядок допиту свідків у судовому засіданні. Використання свідком письмових записів. Особливості допиту малолітніх і неповнолітніх свідків. Оголошення показань свідків.

Письмові докази. Види письмових доказів за змістом та формою. Витребування письмових доказів. Порядок дослідження письмових доказів.

Оголошення і дослідження змісту особистих паперів, листів, записів телефонних розмов, телеграм та інших видів кореспонденції.

Речові докази і їх відмінність від письмових доказів. Витребування речових доказів. Зберігання речових доказів. Огляд речових доказів, що швидко псуються. Повернення речових доказів. Порядок дослідження речових доказів. Відтворення звукозапису, демонстрація відеозапису і їх дослідження.

Електронні докази: поняття, зберігання, дослідження та повернення оригіналів.

Висновки експерта та вимоги до нього. Правовий статус експерта. Порядок призначення експертизи. Ухвала суду про призначення експертизи. Обов'язкове призначення експертизи. Проведення експертизи на замовлення учасників справи. Наслідки ухилення від участі в експертизі. Збирання матеріалів для проведення експертизи. Порядок проведення експертизи. Оцінка висновку експерта судом. Види експертиз: комісійна, комплексна, додаткова і повторна. Роз'яснення прав та обов'язків експерта. Присяга експерта. Дослідження висновку експерта в судовому засіданні. Висновок експерта у галузі права як допоміжний (консультативний) характер і не є обов'язковим для суду.

Забезпечення доказів: поняття, підстави, порядок та процедурні моменти.

Судові доручення щодо збирання доказів.

### **Позов. Відкриття провадження у справі та підготовче провадження**

Поняття позову та його значення. Елементи позову. Види позовів у цивільному процесуальному праві.

Види й вимоги до заяв по суті справи у цивільному процесі. Позовна заява, її форма і зміст. Ціна позову. Документи, що додаються до позовної заяви. Відзив на позовну заяву. Заперечення відповідача та вимоги до його змісту. Пояснення третьої особи щодо позову або відзиву та вимоги до його змісту.

Поняття й вимоги до форми та змісту заяв з процесуальних питань. Наслідки порушення законодавчих вимог до заяв з процесуальних питань.

Право на пред'явлення позову у цивільному процесі. Передумови права на пред'явлення позову. Порядок реалізації права на звернення до загального суду.

Відкриття провадження у справі: правила пред'явлення позову (позовної заяви) до загального суду. Об'єднання і роз'єднання позовів. Підстави, порядок та наслідки залишення позовної заяви без руху, повернення позовної заяви. Підстави та наслідки відмови у відкритті провадження у справі. Підстави, процедурні моменти та наслідки відкриття провадження.

Підготовче провадження :завдання та строк підготовчого провадження; подання відзиву; подання пояснень третіх осіб щодо позову або відзиву; пред'явлення зустрічного позову. Підготовче засідання: мета, строк, порядок проведення та питання, які вирішуються на ньому судом. Судові рішення у підготовчому засіданні.

Порядок врегулювання спору за участю судді загального суду.

Відмова позивача від позову та її наслідки. Визнання позову відповідачем та його наслідки. Мирова угода сторін та її виконання.

## **Розгляд справи по суті. Фіксування судового процесу. Ускладнення під час судового розгляду**

Судовий розгляд – одна з основних стадій цивільного процесу.

Загальні положення розгляду справи по суті загальним судом: завдання, строки, судові засідання, участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції; головуєчий та порядок у судовому засіданні.

Відкриття розгляду справи по суті: відкриття судового засідання; роз'яснення перекладачеві його прав та обов'язків, присяга перекладача(за його участі); наслідки неявки в судове засідання учасника справи; наслідки неявки в судове засідання свідка, експерта, спеціаліста; видалення свідків із зали судового засідання; оголошення складу суду; роз'яснення прав та обов'язків; розгляд заяв та клопотань; роз'яснення прав та обов'язків експерта та присяга експерта; роз'яснення спеціалістові його прав та обов'язків.

З'ясування обставин справи та дослідження доказів: вступне слово учасників справи; порядок з'ясування обставин справи та дослідження доказів; порядок допиту свідків; використання свідком письмових записів; допит сторін, третіх осіб, їх представників як свідків; дослідження речових та електронних доказів; відтворення звукозапису, демонстрація відеозапису і їх дослідження; дослідження висновку експерта; консультації та роз'яснення спеціаліста; закінчення з'ясування обставин та перевірки їх доказами. Судові дебати та ухвалення рішення.

Фіксування цивільного процесу. Ускладнення цивільного процесу в стадії судового розгляду: відкладення розгляду справи, перерва в судовому засіданні; зупинення провадження у справі; закриття провадження у справі: підстави та його наслідки; залишення позову без розгляду: підстави та його наслідки.

## **Судові рішення загальних судів**

Поняття, значення та види судових рішень загальних судів: рішення (повне, скорочене, заочне, додаткове), ухвала, постанова, судовий наказ.

Вимоги, які пред'являються до рішення загального суду: порядок ухвалення; процесуальна форма, законність, обґрунтованість, зміст, вичерпність, визначеність, зрозумілість, порядок проголошення та процедура вручення. Визначення порядку і строку виконання рішення суду, забезпечення його виконання.

Законна сила судового рішення та її наслідки.

Ухвали загального суду: поняття, види і набрання законної сили. Окрема ухвала.

Виправлення недоліків рішення судом, що його ухвалив: виправлення описок та арифметичних помилок; ухвалення додаткового рішення; роз'яснення судового рішення.

Постанови апеляційних загальних судів, Верховного Суду та їх законна сила.

Зміст судового наказу. Набрання судовим наказом законної сили та видача його стягувачу. Виправлення помилки в судовому наказі, визнання судового

наказу таким, що не підлягає виконанню, відстрочення чи розстрочення або зміна способу та порядку його виконання

### **Особливості розгляду справ у порядку спрощеного позовного провадження**

Справи, що розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження. Строк розгляду справи у порядку спрощеного позовного провадження. Клопотання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження. Вирішення питання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження. Особливості подання заяв по суті справи у спрощеному позовному провадженні. Особливості розгляду справи у порядку спрощеного позовного провадження.

### **Наказне провадження: поняття, загальна характеристика та особливості розгляду вимог**

Правова характеристика наказного провадження.

Порядок звернення до суду. Вимоги, за якими може бути видано судовий наказ. Підсудність заяв. Форма і зміст заяви про видачу судового наказу. Судовий збір за подання заяви про видачу судового наказу. Підстави для відмови у видачі судового наказу та її наслідки.

Процесуальний порядок розгляду заяв про видачу судового наказу. Правова природа судового наказу і його зміст та форма. Надіслання боржникові копії судового наказу.

Форма і зміст заяви про скасування судового наказу та строки її подання. Процесуальний порядок розгляду заяви боржника про скасування судового наказу. Набрання судовим наказом законної сили та видача його стягувачеві. Виправлення помилки в судовому наказі, визнання судового наказу таким, що не підлягає виконанню, відстрочення чи розстрочення його виконання.

### **Окреме провадження: поняття, загальна характеристика та особливості розгляду певних справ**

Окреме провадження як вид непозовного цивільного судочинства: суть, значення, категорія справ, учасники та порядок розгляду.

### **Апеляційне провадження. Касаційне провадження**

Суть і поняття апеляційного провадження у цивільному процесі.

Суди апеляційної інстанції. Право апеляційного оскарження. Апеляційні скарги на ухвали суду першої інстанції. Порядок та строк на подання апеляційної скарги. Форма і зміст апеляційної скарги. Приєднання до апеляційної скарги. Доповнення, зміна або відкликання апеляційної скарги або відмова від неї. Відмова позивача від позову та мирова угода сторін.

Залишення апеляційної скарги без руху, повернення апеляційної скарги: підстави, порядок, наслідки. Відмова у відкритті апеляційного провадження: підстави, порядок, наслідки. Закриття апеляційного провадження: підстави, порядок, наслідки.

Відкриття апеляційного провадження: підстави, порядок, наслідки. Відзив на апеляційну скаргу.

Апеляційний розгляд: підготовка розгляду справи судом апеляційної інстанції; призначення справи до розгляду; межі перегляду справи в суді апеляційної інстанції; порядок та строк розгляду апеляційної скарги; в т.ч. що надійшла до суду апеляційної інстанції після закінчення апеляційного розгляду справи; повноваження загального суду апеляційної інстанції та підстави для них.

Постанова загального суду апеляційної інстанції: порядок ухвалення, порядок проголошення, законна сила та вручення.

Поняття, суть, значення і підстави касаційного провадження у цивільному процесі. Суд касаційної інстанції. Право касаційного оскарження. Порядок та строк на подання касаційної скарги. Касаційні скарги на ухвали судів. Форма і зміст касаційної скарги. Приєднання до касаційної скарги. Доповнення, зміна або відкликання касаційної скарги або відмова від неї. Відмова позивача від позову та мирова угода сторін.

Залишення касаційної скарги без руху, повернення касаційної скарги: підстави, порядок, наслідки. Відмова у відкритті касаційного провадження: підстави, порядок, наслідки. Закриття касаційного провадження: підстави, порядок, наслідки.

Відкриття касаційного провадження: підстави, порядок, наслідки. Відзив на касаційну скаргу. Касаційний розгляд: підготовка справи до касаційного розгляду; межі розгляду справи судом касаційної інстанції; порядок та строк розгляду касаційної скарги; в т.ч. що надійшла до суду касаційної інстанції після закінчення розгляду касаційної скарги іншої особи; повноваження загального суду касаційної інстанції та підстави для них.

Підстави для передачі справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду. Порядок передачі справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду.

Підстави для залишення касаційної скарги без задоволення, а судових рішень - без змін. Підстави для повного або часткового скасування рішень і передачі справи повністю або частково на новий розгляд або для продовження розгляду. Підстави для скасування судових рішень повністю або частково і ухвалення нового рішення у відповідній частині або зміни рішення. Підстави для скасування постанови суду апеляційної інстанції повністю або частково і залишення в силі судового рішення суду першої інстанції у відповідній частині.

Підстави для скасування рішення повністю або частково із закриттям провадження в справі або залишенням позову без розгляду у відповідній частині.

Постанова загального суду касаційної інстанції: порядок ухвалення, порядок проголошення, обов'язковість вказівок, що містяться у ній, законна сила та вручення.

## **Провадження у зв'язку з нововиявленими та виключними обставинами**

Поняття нововиявлених обставин і підстави перегляду за нововиявленими обставинами судових рішень загального суду, які вступили в законну силу. Порядок і строк подання заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами. Форма і зміст заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами. Відмова від заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами та її наслідки.

Загальні суди, які здійснюють перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами. Відкриття провадження за нововиявленими обставинами. Порядок перегляду судових рішень та оформлення результатів перегляду за нововиявленими обставинами.

Поняття виключних обставин у цивільному судочинстві. Порядок і строк подання заяв про перегляд судових рішень за виключними обставинами.

Процесуальний порядок розгляду заяв про перегляд судових рішень за виключними обставинами. Форма і зміст заяви про перегляд судових рішень за виключними обставинами. Відмова від заяви про перегляд судового рішення за виключними обставинами та її наслідки.

Загальні суди, які здійснюють перегляд судових рішень за виключними обставинами. Відкриття провадження за виключними обставинами. Порядок перегляду судових рішень та оформлення результатів перегляду за виключними обставинами.

### **1.3 Зміст навчальної дисципліни «Господарське право»**

#### **ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА**

##### **Поняття, види та загальні засади господарської діяльності**

Поняття господарської діяльності. Ознаки господарської діяльності. Види господарської діяльності. Загальні засади господарської діяльності.

Підприємництво як основний вид господарської діяльності. Ознаки комерційної господарської діяльності. Принципи здійснення господарської комерційної діяльності. Обмеження у здійсненні підприємницької діяльності.

Поняття та ознаки некомерційної господарської діяльності. Суб'єкти і форми здійснення некомерційної господарської діяльності. Основні засади правового регулювання некомерційної господарської діяльності.

##### **Господарське право як галузь права. Джерела господарського права**

Поняття господарських правовідносин. Ознаки господарських правовідносин. Основні види господарських правовідносин.

Поняття господарського права. Предмет господарського права. Поняття та види методів господарського права.

Критерії розмежування відносин у сфері господарювання з іншими видами відносин.

Господарське право як галузь правової науки. Місце господарського права в системі права України.

Поняття й основні види джерел господарського права. Класифікація джерел господарського права (за критерієм засобу формування): нормативно-правовий акт, правовий звичай, юридичний прецедент, нормативний договір, юридична доктрина.

Систематизація у господарському праві. Господарське право і господарське законодавство. Поняття господарсько-правової норми. Особливості і види господарсько-правових норм.

Поняття, цілі й система господарського права як навчальної дисципліни.

### **Основні напрями та форми участі держави і місцевого самоврядування у регулюванні господарської діяльності**

Поняття, види і характеристика правових форм державного керівництва економікою (державне прогнозування і розроблення програм економічного і соціального розвитку України, управління, контроль, нормативне регулювання). Поняття, види і характеристика методів державного керівництва економікою. Поняття державної регуляторної політики. Суб'єкти та етапи регуляторної діяльності.

Поняття, види та характеристика основних засобів державного регулювання господарської діяльності. Правові засади ліцензування видів господарської діяльності. Характеристика дозвільної системи у сфері господарської діяльності. Основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності.

### **Суб'єкти господарських правовідносин та суб'єкти господарювання**

Поняття суб'єктів господарського права. Ознаки суб'єктів господарських правовідносин. Види суб'єктів господарських правовідносин.

Поняття суб'єктів господарювання. Ознаки суб'єктів господарювання. Основні види суб'єктів господарювання.

Порядок створення суб'єктів господарювання. Порядок припинення діяльності суб'єктів господарювання.

### **Загальні засади майнових відносин у сфері господарювання**

Поняття та види майна суб'єктів господарювання. Склад майна суб'єктів господарювання. Джерела формування майна суб'єкта господарювання. Право власності як основне речове право у сфері господарювання. Право господарського відання та право оперативного управління як правові титули майна.

Правовий режим державного майна. Правовий режим комунального майна. Поняття колективної власності.

Поняття й ознаки цінних паперів як особливого виду майна суб'єктів господарювання. Види та групи цінних паперів. Нормативно-правова база випуску та обігу цінних паперів в Україні. Порядок випуску цінних паперів.



Поняття фондового ринку та учасників фондового ринку. Правове становище окремих груп учасників фондового ринку: емітентів, інвесторів у цінні папери, саморегульованих організацій професійних учасників фондового ринку, професійних учасників фондового ринку. Державне регулювання ринку цінних паперів: поняття, основні форми. Головні завдання та повноваження Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

### **Підприємство як організаційна форма господарювання**

Поняття підприємства. Ознаки підприємства. Види підприємств. Організаційні форми підприємств. Категорії підприємств.

Правовий статус державних комерційних підприємств. Правове становище казенних підприємств. Правовий статус комунальних унітарних підприємств. Особливості управління державним та комунальним секторами економіки.

Поняття, види і правове становище приватних підприємств. Правовий статус підприємств з іноземними інвестиціями та іноземних підприємств. Особливості та види підприємств колективної власності. Ознаки та особливості правового становища виробничих кооперативів. Правовий статус підприємств релігійних організацій та громадських об'єднань. Правове становище фермерських господарств.

### **Господарські товариства як суб'єкти господарського права**

Поняття, ознаки і види господарських товариств. Загальні засади правового статусу господарських товариств: правові засади створення, функціонування, припинення діяльності.

Особливості правового становища акціонерних товариств та їх види — публічні акціонерні товариства і приватні акціонерні товариства. Органи акціонерного товариства. Права та обов'язки акціонерів.

Особливості правового становища товариства з обмеженою відповідальністю і товариства з додатковою відповідальністю.

Особливості правового становища повного товариства. Особливості правового становища командитного товариства та його учасників (повних учасників і вкладників).

### **Правовий статус фізичних осіб-підприємців та інших суб'єктів господарювання**

Правовий статус фізичної особи-підприємця: порядок державної реєстрації, характерні ознаки фізичних осіб - підприємців як суб'єктів господарювання, особливості банкрутства. Обмеження господарської дієздатності фізичних осіб-підприємців.

Поняття й ознаки об'єднань підприємств. Види й організаційно-правові форми об'єднань підприємств. Холдингові компанії: поняття, порядок створення, особливості правового становища. Правове становище кредитних спілок.

## **Правові основи захисту економічної конкуренції, захисту суб'єктів господарювання і споживачів від недобросовісної конкуренції**

Поняття економічної конкуренції. Роль економічної конкуренції. Правовий статус антимонопольних органів. Система законодавства про захист економічної конкуренції. Основні види порушень законодавства про захист економічної конкуренції.

Антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання. Зловживання монопольним (домінуючим) становище на ринку. Антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю. Обмежувальна та дискримінаційна діяльність суб'єктів господарювання та об'єднань. Концентрація без дозволу антимонопольних органів. Правопорушення щодо антимонопольних органів. Санкції за порушення законодавства про захист економічної конкуренції (господарсько-адміністративні штрафи, господарсько-організаційні санкції, безоплатне вилучення майна, відшкодування шкоди).

Особливості процедури розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції. Стадії розгляду антимонопольними органами справ про порушення антимонопольно-конкурентного законодавства. Спеціальні строки давності притягнення до відповідальності за порушення конкурентного законодавства.

Поняття недобросовісної конкуренції. Ознаки та групи порушень, що належать до недобросовісної конкуренції (неправомірне використання ділової репутації, створення перешкод господарюючим суб'єктам у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції, неправомірні дії щодо комерційної таємниці конкурента/іншого суб'єкта господарювання). Відповідальність за недобросовісну конкуренцію.

## **Господарські зобов'язання. Загальні положення про господарські договори**

Поняття й ознаки господарських зобов'язань. Види господарських зобов'язань. Виконання господарських зобов'язань. Підстави виникнення господарських зобов'язань. Підстави припинення господарських зобов'язань. Розірвання господарських зобов'язань.

Поняття господарського договору. Ознаки господарського договору. Функції господарського договору.

Класифікація господарських договорів. Види господарських договорів за критеріями: обов'язковості (плановані та регульовані), строку дії (довгострокові, середньострокові, короткострокові та разові), за взаємним становищем сторін (вертикальні та горизонтальні), за економічним змістом та юридичними ознаками (договори на реалізацію майна; договори на передачу майна в користування; підрядні договори; транспортні договори; договори на надання банківських послуг; договори на надання інших послуг; договори про спільну діяльність, у т. ч. установчі договори) та іншими ознаками.

Зміст господарського договору (істотні умови, звичайні і випадкові умови). Форма господарського договору. Модифікації письмової форми договору

(повна, скорочена, стандартна або договір приєднання, нотаріальна, електронна). Порядок укладання, зміни та розірвання господарських договорів. Договори у галузі державно-приватного партнерства. Визнання господарського договору недійсним: підстави і правові наслідки.

### **Правове регулювання ціноутворення**

Ціна як економічна категорія. Ціна як правова категорія. Класифікація цін. Поняття вільних і регульованих цін і тарифів. Способи державного регулювання цін і тарифів. Система органів, що здійснюють регулювання цін і тарифів. Контроль за дотриманням дисципліни цін. Відповідальність у сфері ціноутворення.

## **ОСОБЛИВА ЧАСТИНА**

### **Відповідальність за правопорушення у сфері господарювання**

Поняття та ознаки господарсько-правової відповідальності. Види господарсько-правової відповідальності. Підстави господарсько-правової відповідальності. Господарське правопорушення як підстава господарсько-правової відповідальності. Принципи (загальні засади) господарсько-правової відповідальності.

Відшкодування збитків, неустойка (штрафні санкції), адміністративно-господарські та оперативно-господарські санкції як основні види господарських санкцій. Підстави і порядок застосування господарських санкцій. Особливі строки застосування адміністративно-господарських санкцій.

### **Правове регулювання банкрутства**

Поняття банкрутства. Ознаки банкрутства. Види і правовий статус учасників провадження у справі про банкрутство (кредитор, боржник, органи кредиторів, арбітражний керуючий, власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника, Фонд державного майна України, державний орган з питань банкрутства, представник органу місцевого самоврядування, представник працівників боржника, представник акціонерів, учасників товариства з обмеженою відповідальністю або додатковою відповідальністю).

Стадії провадження у справі про банкрутство. Судові процедури, що застосовуються до боржника в процесі провадження справи про банкрутство (розпорядження майном боржника, санація, ліквідаційна процедура), особливості судових процедур. Черговість задоволення вимог кредиторів під час ліквідаційної процедури.

### **Галузі та види господарської діяльності. Господарсько-торговельна діяльність**

Підстави спеціального регулювання певних видів господарських відносин. Поняття виду та галузі господарської діяльності. Класифікація господарських відносин на галузі та види. Поняття, структура і значення Класифікатора видів економічної діяльності.

Характеристика договору поставки: правове регулювання, специфічні ознаки, умови договору.

Договір контрактації сільськогосподарської продукції: поняття, сторони, зміст, правове регулювання. Особливості договору міни (бартеру) у сфері господарювання і договору зберігання у товарному складі.

Договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу: поняття, особливості правового становища сторін, зміст, система правового регулювання. Правила постачання окремих видів енергії.

### **Оренда майна та лізинг**

Договір оренди майна: правове регулювання, поняття, ознаки та умови договору. Права та обов'язки сторін договору. Особливості оренди державного та комунального майна. Припинення договору оренди.

Поняття, умови договору фінансового лізингу. Права та обов'язки сторін договору, відповідальність за договором.

Поняття комерційної концесії. Зміст та сфера застосування комерційної концесії. Види комерційної концесії.

Поняття, зміст, різновиди договорів комерційної концесії. Права та обов'язки сторін договору комерційної концесії.

### **Правове регулювання біржової діяльності**

Поняття біржі. Ознаки, функції та види бірж. Правове регулювання біржової діяльності. Правила біржової торгівлі як обов'язковий внутрішній документ товарної біржі: призначення, місце в системі нормативних актів, що регулюють біржову діяльність, зміст, порядок прийняття. Процедура проведення біржових торгів. Відповідальність за порушення правил біржової торгівлі.

Функції, права та обов'язки товарної біржі.

Правовий статус фондової біржі: поняття, організаційно-правова форма, порядок створення, реєстрації, внутрішні документи фондової біржі (статут та правила фондової біржі, їх зміст, порядок прийняття).

Поняття й ознаки біржових угод. Види біржових угод. Порядок укладання біржових угод. Реєстрація та оформлення біржових угод. Розірвання біржових угод.

### **Комерційне посередництво (агентські відносини) у сфері господарювання**

Поняття комерційного посередництва як різновиду господарської діяльності. Ознаки комерційного посередництва. Види комерційного посередництва. Система нормативно-правових актів, що регулюють агентські відносини у сфері господарювання.

Поняття агентського договору. Сторони агентського договору. Зміст агентського договору. Виконання та припинення агентського договору.

### **Правове регулювання інвестиційної діяльності**

Поняття інвестицій та інвестиційної діяльності. Види і форми інвестицій. Державне регулювання інвестиційної діяльності та управління у цій галузі суспільних відносин. Види інвестиційної діяльності. Суб'єкти та об'єкти інвестиційної діяльності. Форми інвестиційної діяльності.

### **Правове регулювання інноваційної діяльності**

Поняття інновацій та інноваційної діяльності. Система законодавства про інноваційну діяльність.

Поняття, суб'єкти та об'єкти інноваційних правовідносин. Заходи щодо стимулювання інноваційної діяльності.

### **Правове регулювання фінансової діяльності суб'єктів господарювання**

Порядок відкриття рахунків суб'єктам господарювання у банках. Правовий режим вкладного (депозитного) рахунку, поточного рахунку, кореспондентського рахунку. Порядок та форми розрахунків у господарському обороті. Платіжні доручення. Платіжні вимоги, платіжні вимоги-доручення. Розрахункові чеки. Розрахунки за акредитивами, вексельні розрахунки.

### **Правове регулювання страхової діяльності**

Поняття страхової діяльності. Законодавство про страхову діяльність. Види страхування та страхових правовідносин за законодавством України. Правове становище учасників страхової діяльності: страховиків, страхових посередників (страхових агентів і страхових брокерів), аварійних комісарів, об'єднань страховиків. Ліцензування страхової діяльності. Державний нагляд за страховою діяльністю. Договори страхування в системі господарських договорів.

### **Правові засади бухгалтерського обліку та аудиторської діяльності**

Поняття бухгалтерського обліку. Мета ведення бухгалтерського обліку. Основні принципи здійснення бухгалтерського обліку в господарських організаціях. Поняття та види облікових документів. Державне регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Поняття, порядок складання та подачі фінансової звітності.

Поняття аудиту й аудиторської діяльності. Зміст аудиторської діяльності. Правові засади здійснення аудиторської діяльності. Форми аудиторських послуг. Зміст аудиторських послуг. Суб'єкти аудиторської діяльності.

### **Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності**

Поняття, види зовнішньоекономічної діяльності. Ознаки зовнішньоекономічної діяльності. Принципи зовнішньоекономічної діяльності. Законодавство про зовнішньоекономічну діяльність. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності. Правовий режим зовнішньоекономічної діяльності. Поняття, форми, види іноземних інвестицій. Гарантії і компенсації іноземним інвесторам.

Поняття та ознаки зовнішньоекономічного договору. Правове регулювання зовнішньоекономічних договорів. Правила ІНКОТЕРМС у системі правового регулювання зовнішньоекономічних договорів. Види зовнішньоекономічних договорів. Форма зовнішньоекономічного договору. Зміст зовнішньоекономічного договору. Правове становище торгово-промислових палат.

### **Спеціальні режими господарювання**

Поняття спеціальних (вільних) економічних зон. Правовий режим спеціальних (вільних) економічних зон. Управління господарською діяльністю у вільних економічних зонах. Правове регулювання господарської діяльності на територіях пріоритетного розвитку.

Поняття концесії та концесійної діяльності. Особливості концесійної діяльності в Україні. Законодавство про концесійну діяльність. Суб'єкти і об'єкти концесійної діяльності. Поняття, умови, порядок укладання концесійного договору. Особливості господарської діяльності на кордоні та у Збройних Силах України.

## **1.4 Зміст навчальної дисципліни «Господарське процесуальне право»**

**Поняття, завдання, джерела, принципи господарського процесуального права. Система, структура та компетенція господарських судів**

Право на звернення до господарського суду. Суть, основні риси і значення господарської процесуальної форми.

Поняття господарського процесуального права. Завдання господарського процесуального права. Предмет господарського процесуального права. Субординаційний (імперативний) та координаційний (диспозитивний) методи господарського процесуального права. Система господарського процесуального права.

Джерела господарського процесуального права. Господарський процесуальний кодекс України як основне джерело господарського процесуального права. Основні групи джерел господарського процесуального права. Значення судової практики в процесі застосування норм господарського процесуального права. Рішення Європейського суду з прав людини як джерело господарського процесуального права. Звернення до Європейського суду з прав людини як спосіб захисту прав суб'єктів господарювання.

Поняття, предмет і система науки господарського процесуального права. Розвиток науки господарського процесуального права України.

Поняття господарського процесу, його форми (позовне і наказне провадження, провадження у справах про банкрутство) та стадії. Господарські процесуальні правовідносини.

Поняття принципів господарського процесуального права. Класифікація принципів господарського процесуального права.

Організаційні принципи правосуддя у господарських справах: принцип здійснення правосуддя тільки судом; принцип призначення суддів господарських судів Президентом України; принцип одноособового і колегіального розгляду господарських справ; самостійність, незалежність, недоторканність суддів і підкорення їх лише законові; гласність (відкритість) судового розгляду та його повне фіксування технічними засобами; рівність учасників процесу перед законом і судом; мова судочинства; відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалене судове рішення; забезпечення права на апеляційний перегляд справи; забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у визначених законом випадках.

Функціональні принципи правосуддя у господарських справах: верховенство права; диспозитивність; змагальність; розумність строків розгляду справи судом; неприпустимість зловживання процесуальними правами; об'єктивна істина; обов'язковість виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів; пропорційність.

Історичні етапи становлення господарських судів в Україні. Система, структура та компетенція господарських судів. Місце господарських судів в судовій системі України.

Верховний Суд: структура, повноваження. Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду: структура, компетенція. Пленум Верховного Суду.

Апеляційні господарські суди: склад, структура, повноваження. Судові палати апеляційного господарського суду. Суддя апеляційного господарського суду. Місцеві господарські суди: склад, структура, повноваження. Суддя місцевого господарського суду.

Компетенція Вищого суду з питань інтелектуальної власності по вирішенню господарських спорів.

Повноваження міжнародного комерційного арбітражу і третейських судів з вирішення господарських справ.

## **Юрисдикція господарських судів**

Поняття і види юрисдикції господарських судів (предметна й суб'єктна, інстанційна і територіальна юрисдикція).

Критерії, що визначають господарську юрисдикцію справ господарським судам: характер спірних правовідносин, суб'єктний склад спору, предмет спору, підстава позову.

Територіальна юрисдикція (підсудність) господарських судів: поняття і види.

Розмежування юрисдикції господарських судів та інших судів.

Наслідки порушення правил предметної й суб'єктної юрисдикції господарських судів. Наслідки порушення правил територіальної юрисдикції (підсудності) справ господарському суду.

## **Учасники господарського процесу**

Учасники господарського процесу та учасники справи: поняття та види.

Процесуальні права й обов'язки учасників справи. Зловживання процесуальними правами у господарському судочинстві.

Склад господарського суду: поняття, порядок формування. Суддя, його процесуальне становище, роль у господарському процесі. Підстави для відводу (самовідводу) судді. Порядок вирішення заявленого відводу (самовідводу) судді.

Поняття сторін у господарському процесі та їх характерні ознаки. Господарська процесуальна правоздатність. Господарська процесуальна дієздатність. Процесуальні права й обов'язки сторін. Поняття процесуальної співучасті. Підстави співучасті. Види співучасті. Процесуальні права й обов'язки співучасників.

Належність сторін до справи. Поняття належної і неналежної сторони. Залучення до участі в справі неналежного відповідача. Умови і процесуальний порядок заміни неналежного відповідача.

Процесуальне правонаступництво: поняття та підстави, порядок вступу в процес правонаступника, його правовий статус.

Поняття, види та характерні ознаки третіх осіб. Треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору: підстави і процесуальний порядок вступу в процес; процесуальні права та обов'язки. Треті особи, які не заявляють самостійні вимоги на предмет спору: підстави і процесуальний порядок залучення (вступу) їх в процес; процесуальні права та обов'язки.

Органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб: поняття, види, процесуальні права й обов'язки. Роль прокуратури в господарському процесі у сучасних умовах розвитку держави. Участь прокурора в господарському процесі: підстави, процесуальні форми, права та обов'язки.

Процесуальне становище інших учасників господарського процесу (свідків, експертів, спеціаліста, перекладача, судового розпорядника, помічника судді та секретаря судового засідання).

Представництво осіб, які беруть участь у справі: поняття та підстави. Види представництва: законне, договірне. Особи, які можуть бути представниками. Особи, які не можуть бути представниками. Повноваження представника в господарському процесі. Документи, що посвідчують повноваження представника.

### **Доказування й докази в господарському процесі**

Поняття й мета судового доказування. Суб'єкти судового доказування. Процесуальні форми доказування.

Поняття судового доказу. Класифікація доказів: первісні й похідні, прями й непрямі, усні й письмові, особисті й речові.

Поняття предмета доказування. Визначення предмета доказування в конкретних господарських справах. Обставини, які не підлягають доказуванню: загальновідомі, преюдиціальні, презумптивні.



Основні правила доказування: належність доказів, допустимість засобів доказування, достовірність і вірогідність доказів, обов'язок доказування, подання доказів, витребування доказів, дослідження доказів, оцінка доказів.

Засоби доказування: письмові докази, речові докази, електронні докази, показання свідків, висновки експертів.

Порядок забезпечення доказів у господарському процесі.

### **Подання позову. Відкриття провадження у справі та підготовче провадження**

Поняття позову та його значення. Елементи позову. Види позову у господарському процесуальному праві.

Право на пред'явлення позову у господарському процесі. Передумови права на пред'явлення позову. Порядок реалізації права на звернення до господарського суду. Об'єднання і роз'єднання позовних вимог. Пред'явлення зустрічного позову та відзиву на позов як активні форми захисту інтересів відповідача.

Поняття й підстави забезпечення позову. Порядок забезпечення позову у господарському процесі. Зустрічне забезпечення позову.

Правила подання позовної заяви до господарського суду. Підстави й порядок залишення позовної заяви без руху.

Позовна заява, її форма і зміст. Ціна позову. Документи, що додаються до позовної заяви. Відзив на позовну заяву. Види й вимоги до заяв по суті справи у господарському процесі.

Порядок прийняття позовної заяви до провадження господарського суду та відкриття провадження.

Підстави відмови у прийнятті позовної заяви. Повернення позовної заяви.

Мета підготовчого провадження у господарському процесі. Порядок проведення підготовчого засідання господарського суду. Питання, які вирішуються на підготовчому засіданні господарського суду.

Порядок врегулювання спору за участю судді господарського суду.

Поняття й вимоги до заяв з процесуальних питань. Наслідки порушення законодавчих вимог до заяв з процесуальних питань.

### **Судові витрати. Процесуальні строки у господарському процесі**

Поняття і види судових витрат у господарському процесі, їх значення.

Судовий збір: поняття, ставки, порядок обчислення та сплати. Звільнення від сплати судового збору, відстрочка сплати судового збору.

Витрати, пов'язані з розглядом справи в господарському суді: на професійну правничу допомогу; пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів, експертів та проведенням експертизи; пов'язані з витребуванням доказів, проведенням огляду доказів за їх місцезнаходженням, забезпеченням доказів; пов'язані з вчиненням інших процесуальних дій, необхідних для розгляду справи або підготовки до її розгляду.

Розподіл судових витрат.

Поняття і види процесуальних строків. Обчислення процесуальних строків. Зупинення, поновлення та продовження процесуальних строків.

### **Вирішення господарських спорів у суді першої інстанції в порядку загального позовного провадження**

Судовий розгляд — одна з основних стадій господарського процесу. Порядок і строк розгляду справи господарським судом. Фіксування господарського процесу.

Ускладнення господарського процесу в стадії судового розгляду: відкладення розгляду справи, перерва в засіданні; зупинення провадження у справі та його поновлення. Відмова позивача від позову, визнання позову відповідачем, мирова угода сторін.

Підстави й порядок закриття провадження у справі. Підстави й порядок залишення позову без розгляду.

Заходи процесуального примусу: поняття, види, підстави й порядок застосування.

### **Поняття та види судових рішень господарських судів**

Поняття, види та значення судових рішень господарських судів (рішення, ухвала, постанова, судовий наказ). Зміст рішення господарського суду.

Вимоги, які пред'являються до рішення господарського суду: законність, обґрунтованість, вичерпність, визначеність, безумовність, процесуальна форма, зміст, порядок постановлення та проголошення. Законна сила судового рішення та її наслідки.

Ухвали господарського суду: поняття, види і законна сила.

Постанови апеляційних господарських судів, Верховного Суду та їх законна сила.

Додаткове рішення, ухвала господарського суду. Роз'яснення і виправлення рішення, ухвали господарського суду.

### **Особливості наказного і спрощеного проваджень у господарському процесі**

Справи, що розглядаються в порядку наказного і спрощеного проваджень.

Особливості спрощеного провадження у господарському процесі.

Поняття судового наказу і наказного провадження у господарському процесі. Вимоги, за якими може бути видано судовий наказ. Форма і зміст заяви про видачу судового наказу.

Порядок видачі судового наказу господарського суду.

Порядок скасування судового наказу господарського суду.

### **Перегляд судових рішень в апеляційному порядку. Перегляд судових рішень у касаційному порядку**

Суть і поняття апеляційного провадження у господарському процесі. Право апеляційного оскарження та його суб'єкти. Підстави і строки

апеляційного оскарження рішень і ухвал господарських судів першої інстанції. Господарські суди, які розглядають апеляційні скарги.

Форма і зміст апеляційної скарги. Порядок подання апеляційної скарги на рішення та ухвалу господарського суду першої інстанції. Прийняття апеляційної скарги до провадження. Повернення, відмова у прийнятті до провадження апеляційної скарги.

Порядок і строк розгляду справ у апеляційній інстанції. Відмова від апеляційної скарги. Межі перегляду справи в апеляційній інстанції.

Повноваження суду апеляційної інстанції. Підстави для скасування або зміни рішення господарського суду. Постанова господарського суду апеляційної інстанції.

Ухвали господарського суду, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку окремо від рішення місцевого господарського суду. Порядок подання апеляційної скарги на ухвали господарського суду та порядок її розгляду.

Поняття, суть, значення і підстави касаційного провадження у господарському процесі. Право касаційного оскарження, його суб'єкти та строки. Правила прийняття касаційної скарги до провадження. Форма і зміст касаційної скарги на рішення (ухвалу, постанову) господарського суду. Підстави й порядок повернення касаційної скарги, відмови у прийнятті до провадження апеляційної скарги.

Порядок і строк розгляду касаційної скарги. Відмова від касаційної скарги. Межі перегляду справи в касаційній інстанції. Повноваження господарського суду касаційної інстанції. Підстави для скасування або зміни рішення чи постанови господарського суду. Постанова господарського суду касаційної інстанції. Особливості оскарження в касаційному порядку ухвал місцевого та апеляційного господарського суду.

### **Перегляд судових рішень за нововиявленими та виключними обставинами**

Поняття нововиявлених обставин і підстави перегляду за нововиявленими обставинами судових рішень господарського суду, які вступили в законну силу. Порядок і строк подання заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами.

Господарські суди, які здійснюють перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами. Процесуальний порядок розгляду заяви про перегляд. Оформлення результатів перегляду за нововиявленими обставинами.

Поняття виключних обставин у господарському судочинстві. Порядок подання заяв про перегляд судових рішень за виключними обставинами.

Процесуальний порядок розгляду заяв про перегляд судових рішень за виключними обставинами.

## 2 КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ

Оцінювання результатів атестації здобувачів здійснюється у порядку, передбаченому прийнятою в Університеті системою контролю знань: за національною 4-бальною шкалою (відмінно, добре, задовільно, незадовільно), за 100-бальною шкалою (90-100 балів – відмінно – відмінне виконання з незначними помилками; 82-89 балів – добре – вище середніх стандартів, але з деякими помилками; 75-81 балів – добре – в цілому змістовна робота зі значними помилками; 66-74 – задовільно – чітко, але зі значними недоліками; 60-65 балів – задовільно – виконання відповідає мінімальним критеріям; менше 60 балів - незадовільно) та за шкалою ECTS.

До загальних критеріїв оцінювання належать такі:

- оцінка **«відмінно»** за національною шкалою та А за шкалою ECTS - відповідь повна, розуміння матеріалу глибоке, основні знання сформульовані та засвоєні; викладення матеріалу логічне та послідовне, висновки та узагальнення точні, мають практичне підтвердження; студент вільно орієнтується в чинному законодавстві з цивільного та цивільного процесуального права, господарського та господарського процесуального права, а також вміє його правильно застосовувати при вирішенні правових питань;

- оцінка **«добре»** за національною шкалою та В, С за шкалою ECTS - відповідь задовольняє вимоги стандарту, але викладення матеріалу недостатньо систематизоване; у визначеннях основних понять, викладенні основних засад (принципів) з теорії цивільного та цивільного процесуального права, господарського та господарського процесуального права є деякі неточності, які легко виправляються за допомогою додаткових запитань членів ДЕК. Студент вільно орієнтується у цивільному, цивільному процесуальному, господарському та господарському процесуальному законодавстві, однак у відповіді допускає окремі незначні помилки;

- оцінка **«задовільно»** за національною шкалою та D, E за шкалою ECTS - студент розуміє основні положення питання, але повною мірою не може підтверджувати теоретичні знання практично; визначення понять нечіткі, неточні; висновки та узагальнення аргументовані незадовільно, з помилками; у відповіді студент посилається на положення цивільного та цивільного процесуального права, господарського та господарського процесуального законодавства, які втратили чинність;

- оцінка **«незадовільно»** за національною шкалою та FX за шкалою ECTS — відповідь неправильна, знання фрагментарні, студент не знає основного матеріалу, припускається грубих помилок у визначеннях системних понять з цивільного та цивільного процесуального права, господарського та господарського процесуального права, не володіє основоположними знаннями з даних галузей права, взагалі не орієнтується в даних галузях законодавства.

Якщо відповідь здобувача на атестаційному іспиті не відповідає вимогам рівня атестації, екзаменаційна комісія ухвалює рішення про те, що здобувач не пройшов атестацію й у протоколі засідання комісії йому проставляється

оцінка «незадовільно» (0-59 балів). У такому випадку здобувач відраховується з Університету і йому видається академічна довідка встановленого зразка. Право повторної атестації зберігається за здобувачем упродовж трьох років після закінчення Університету.

У випадку, якщо здобувач не з'явився на засідання екзаменаційної комісії для складання атестаційних іспитів без поважних причин, у протоколі комісії зазначається, що він є не атестованим у зв'язку з неявкою на засідання. Здобувач має право пройти атестацію після відрахування з Університету, починаючи з наступного навчального року, впродовж трьох років поспіль.

Якщо здобувач не з'явився на засідання екзаменаційної комісії з поважної причини (що підтверджується відповідними документами), йому може бути встановлена інша дата проходження атестації з продовження строку навчання в Університеті (до наступного строку роботи екзаменаційної комісії, але не більше, ніж на один рік).

Повторна атестація з метою підвищення оцінки не дозволяється.

## **3 КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО АТЕСТАЦІЙНИХ ІСПИТІВ**

### **3.1 Контрольні питання для підготовки до атестаційного іспиту з цивільного та цивільного процесуального права**

1. Поняття, предмет, метод, принципи та функції цивільного права.
2. Поняття і структура цивільного законодавства.
3. Цивільне правовідношення (поняття, особливості, види, елементи та підстави виникнення).
4. Правоздатність та дієздатність фізичних осіб (поняття, зміст, види).
5. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою (підстави, порядок, наслідки).
6. Правовий статус фізичної особи-підприємця.
7. Опіка та піклування як цивільно-правовий інститут.
8. Поняття, ознаки, правоздатність і дієздатність юридичної особи, її індивідуалізація.
9. Створення та припинення юридичних осіб.
10. Класифікація юридичних осіб.
11. Організаційно-правові форми юридичних осіб.
12. Поняття і види об'єктів цивільних правовідносин.
13. Речі як об'єкти цивільних прав.
14. Цінні папери як об'єкти цивільних прав.
15. Поняття особистих немайнових прав, їх зміст та захист.
16. Поняття та характеристика особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи.
17. Поняття та характеристика особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.
18. Правочин, як підстава виникнення цивільних правовідносин (поняття, види, форма та способи волевиявлення до вчинення правочину, умови дійсності).
19. Недійсність правочину (поняття, види, правові наслідки).
20. Представництво та довіреність (поняття, види, припинення).
21. Здійснення суб'єктивних цивільних прав та виконання обов'язків.
22. Поняття і види строків (термінів) в цивільному праві.
23. Позовна давність як строк захисту цивільних прав (поняття, види, початок перебігу, зупинення, наслідки спливу позовної давності).
24. Загальні положення про право власності.
25. Набуття та припинення права власності (поняття, момент набуття, підстави).
26. Цивільно-правові способи захисту права власності.
27. Загальна характеристика та види права спільної власності.
28. Загальна характеристика речових прав на чуже майно.
29. Поняття, види, елементи та підстави виникнення зобов'язань.
30. Поняття і принципи виконання зобов'язань.

31. Поняття та загальна характеристика видів забезпечення виконання зобов'язань.
32. Застава як вид забезпечення виконання зобов'язань.
33. Загальні положення про порушення зобов'язань та їх правові наслідки.
34. Цивільно-правова відповідальність (поняття, ознаки, види, форми, функції).
35. Поняття та підстави припинення зобов'язань.
36. Підстава та умови цивільно-правової відповідальності.
37. Підстави звільнення від відповідальності за порушення зобов'язань.
38. Загальна характеристика цивільно-правового договору (поняття, зміст, форма та порядок укладення).
39. Класифікація цивільно-правових договорів.
40. Зміна або розірвання договору (підстави, порядок, правові наслідки).
41. Правова характеристика договору купівлі-продажу (поняття, елементи, права та обов'язки сторін та правові наслідки їх порушення).
42. Правова характеристика договору роздрібної купівлі-продажу (поняття, особливості, елементи, права та обов'язки сторін та правові наслідки їх порушення).
43. Правова характеристика договору дарування (поняття, елементи, права та обов'язки сторін, припинення).
44. Правова характеристика договору довічного утримання (догляду) (поняття, елементи, права та обов'язки сторін, припинення).
45. Правова характеристика договору найму (оренди) майна (поняття, елементи, права та обов'язки сторін, припинення).
46. Загальна характеристика видів договору найму (оренди) майна (договір прокату, договір найму будівлі або іншої капітальної споруди, договір найму транспортного засобу).
47. Правова характеристика договору найму (оренди) житла (поняття, елементи, права та обов'язки сторін, припинення).
48. Правова характеристика договору позички (поняття, елементи, права та обов'язки сторін, припинення).
49. Правова характеристика договору підряду (поняття, елементи, права та обов'язки сторін та правові наслідки їх порушення).
50. Загальна характеристика видів договору підряду (побутовий підряд, будівельний підряд).
51. Правова характеристика договору перевезення вантажу (поняття, елементи, права та обов'язки сторін та правові наслідки їх порушення).
52. Правова характеристика договору перевезення пасажирів та багажу (поняття, елементи, права та обов'язки сторін).
53. Правова характеристика договору зберігання (поняття, елементи, права та обов'язки сторін та правові наслідки їх порушення).
54. Правова характеристика спеціальних видів зберігання.
55. Правова характеристика договору доручення (поняття, елементи, права та обов'язки сторін, припинення).

56. Правова характеристика договору комісії (поняття, елементи, права та обов'язки сторін, припинення).

57. Правова характеристика договору управління майном (поняття, елементи, права та обов'язки сторін, припинення).

58. Правова характеристика договору позики (поняття, елементи, права та обов'язки сторін).

59. Правова характеристика кредитного договору (поняття, елементи, права та обов'язки сторін).

60. Правова характеристика договору банківського вкладу (поняття, елементи, права та обов'язки сторін).

61. Правова характеристика договору банківського рахунку (поняття, елементи, права та обов'язки сторін).

62. Правова характеристика безготівкових розрахунків (поняття, види та їх особливості).

63. Правова характеристика договору простого товариства (поняття, елементи, права та обов'язки сторін, відповідальність учасників, припинення).

64. Поняття, ознаки та елементи зобов'язань, що виникають внаслідок заподіяння шкоди.

65. Деліктна відповідальність (поняття, особливості, підстава та умови).

66. Відповідальність фізичної або юридичної особи за шкоду, заподіяну їхнім працівником чи іншою особою.

67. Відповідальність органів державної влади або органу місцевого самоврядування та їх службових або посадових осіб.

68. Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду.

69. Відшкодування шкоди, завданої малолітньою особою.

70. Відшкодування шкоди, завданої неповнолітньою особою.

71. Відповідальність за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки.

72. Відповідальність за шкоду, заподіяну здоров'ю або життю (поняття, умови, зміст, розмір та його зміна).

73. Публічна обіцянка винагороди (без оголошення конкурсу, за результатами конкурсу).

74. Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави як вид недоговірного зобов'язання.

75. Загальні положення про спадкування (поняття, види, суб'єкти, спадкове правонаступництво, відкриття спадщини та його правове значення).

76. Спадкування за законом (підстави, порядок, зміна черговості, спадкування за правом представлення).

77. Спадкування за заповітом (поняття, види, форма, зміст заповіту, право на обов'язкову частку в спадщині).

78. Прийняття спадщини та відмова від спадщини (поняття, строки, способи, правові наслідки, спадкова трансмісія).

79. Поділ спадщини та відповідальність спадкоємців по боргах спадкодавця. Оформлення спадкових прав.



80. Правова характеристика договору ренти (поняття, елементи, права та обов'язки сторін, припинення).

81. Стадії цивільного процесу та їх загальна характеристика.

82. Поняття цивільного судочинства та загальна характеристика його видів (наказного, позовного, окремого).

83. Поняття, предмет, метод і система цивільного процесуального права.

84. Джерела цивільного процесуального права. Верховенство права та законодавство, відповідно до якого суд вирішує справи.

85. Загальні засади судочинства, закріплені в Конституції України, та принципи організації правосуддя закріплені в Законі України «Про судоустрій і статус суддів».

86. Поняття, значення і класифікація принципів цивільного процесуального права.

87. Суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин та їх класифікація.

88. Поняття та загальна характеристика учасників справи за ЦПК України.

89. Поняття, загальна характеристика інших учасників цивільного процесу: помічник судді, секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, перекладач, спеціаліст.

90. Загальна характеристика сторін: поняття, їх види та характерні ознаки.

91. Поняття позивача та його процесуальний статус.

92. Загальна характеристика процесуального статусу відповідача та процесуальні засоби, що забезпечують захист його інтересів (відзив, зустрічний позов).

93. Поняття, види та характерні ознаки третіх осіб в цивільному процесі.

94. Характеристика третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, та особливості подання ними позову, відмежування їх від позивачів.

95. Характеристика третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, та відмежування їх від третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору.

96. Особи, які можуть бути представниками в суді (поняття, підстави (документи), повноваження).

97. Поняття цивільної юрисдикції та її види (предметна та суб'єктна; інстанційна; територіальна).

98. Предметна та суб'єктна юрисдикція: справи, що відносяться до юрисдикції загальних судів.

99. Територіальна юрисдикція (підсудність) та її види.

100. Поняття, види та загальна характеристика судових витрат в цивільному процесі.

101. Судовий збір (поняття, розмір, порядок сплати) в цивільному процесі.

102. Поняття судових доказів та засобів доказування за ЦПК України.

103. Поняття судового доказування та основні правила доказування.

104. Підстави звільнення від доказування за ЦПК України.

105. Поняття, види заходів процесуального примусу та їх характеристика за ЦПК України.

106. Призначення, характерні ознаки та категорії справ, які вирішуються в порядку загального позовного провадження за ЦПК України.

107. Призначення, характерні ознаки та категорії справ, які вирішуються в порядку спрощеного позовного провадження за ЦПК України.

108. Підстави та процесуальні наслідки відкриття провадження у справі.

109. Підготовче провадження. Мета, строк, порядок проведення та судові рішення підготовчого засідання.

110. Розгляд справи по суті (загальні положення; відкриття розгляду справи по суті; з'ясування обставин справи та дослідження доказів; судові дебати та ухвалення рішення).

111. Поняття і види судових рішень та вимоги, які має задовольняти судові рішення за ЦПК України.

112. Набрання рішенням законної сили та наслідки законної сили судового рішення за ЦПК України.

113. Ухвали суду першої інстанції за ЦПК України: поняття, види, порядок постановлення та особливості оскарження.

114. Поняття, види та підвідомчість третейських судів як органів цивільної юрисдикції.

115. Правова характеристика наказного провадження за ЦПК України.

116. Правова характеристика заочного провадження за ЦПК України.

117. Правова характеристика окремого провадження за ЦПК України.

118. Поняття і загальна характеристика апеляційного провадження за ЦПК України.

119. Поняття і загальна характеристика касаційного провадження за ЦПК України.

120. Поняття і загальна характеристика провадження у зв'язку з нововиявленими або виключними обставинами за ЦПК України.

### **3.2 Контрольні питання для підготовки до атестаційного іспиту з господарського та господарського процесуального права**

1. Господарські правовідносини: поняття, ознаки, види.

2. Методи правового регулювання господарських відносин.

3. Загальна характеристика господарського законодавства.

4. Критерії розмежування відносин у сфері господарювання з іншими видами відносин.

5. Господарське право як галузь права. Місце господарського права в системі права України.

6. Поняття господарсько-правової норми. Особливості і види господарсько-правових норм.

7. Поняття, зміст та принципи підприємницької діяльності як виду господарської діяльності.

8. Зміст ліцензування господарської діяльності.

9. Підприємство як суб'єкт господарювання.
10. Види та організаційні форми підприємств.
11. Правовий статус державного та комунального підприємства.
12. Поняття унітарного підприємства.
13. Установчі документи підприємства.
14. Державна реєстрація суб'єктів господарської діяльності.
15. Припинення діяльності суб'єктів господарювання.
16. Правовий статус господарських об'єднань.
17. Загальна характеристика правового становища господарських товариств.
18. Правовий статус акціонерного товариства.
19. Приватні підприємства: поняття та ознаки.
20. Правовий статус товариства з обмеженою відповідальністю.
21. Фермерське господарство: поняття та ознаки.
22. Правове становище повного товариства.
23. Громадяни як суб'єкти господарювання.
24. Правове регулювання діяльності командитного товариства.
25. Виробничі кооперативи: поняття та ознаки.
26. Майно у сфері господарювання.
27. Право власності як основне речове право у сфері господарювання.
28. Право господарського відання.
29. Право оперативного управління.
30. Поняття й ознаки цінних паперів як особливого виду майна суб'єктів господарювання.
31. Види та групи цінних паперів.
32. Поняття фондового ринку та учасників фондового ринку.
33. Правовий статус антимонопольних органів.
34. Система законодавства про захист економічної конкуренції.
35. Основні види порушень законодавства про захист економічної конкуренції.
36. Поняття недобросовісної конкуренції.
37. Ознаки та групи порушень, що належать до недобросовісної конкуренції.
38. Поняття й ознаки та види господарських зобов'язань.
39. Поняття та ознаки господарського договору.
40. Види цін і порядок їх встановлення.
41. Поняття та ознаки господарсько-правової відповідальності.
42. Відшкодування збитків у сфері господарювання.
43. Підстави та порядок застосування штрафних санкцій.
44. Особливості застосування адміністративно-господарських санкцій.
45. Застосування оперативно-господарських санкцій.
46. Поняття та ознаки банкрутства.
47. Законодавство, що регулює провадження у справах про банкрутство.
48. Характеристика договору поставки: правове регулювання, специфічні ознаки, умови договору.

49. Договір оренди майна: правове регулювання, поняття, ознаки та умови договору.

50. Договір контрактації сільськогосподарської продукції: поняття, сторони, зміст, правове регулювання.

51. Поняття, умови договору фінансового лізингу.

52. Поняття комерційної концесії. Зміст та сфера застосування комерційної концесії.

53. Поняття, ознаки, функції та види бірж.

54. Правовий статус фондової біржі.

55. Поняття комерційного посередництва як різновиду господарської діяльності.

56. Поняття інвестицій та інвестиційної діяльності.

57. Види і форми інвестицій.

58. Суб'єкти та об'єкти інвестиційної діяльності.

59. Державне регулювання інвестиційної діяльності та управління у цій галузі суспільних відносин.

60. Поняття інновацій та інноваційної діяльності.

61. Поняття, суб'єкти та об'єкти інноваційних правовідносин.

62. Порядок та форми розрахунків у господарському обороті.

63. Поняття страхової діяльності. Законодавство про страхову діяльність.

64. Поняття та мета ведення бухгалтерського обліку.

65. Державне регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

66. Поняття, порядок складання та подачі фінансової звітності.

67. Поняття аудиту й аудиторської діяльності.

68. Правові засади здійснення аудиторської діяльності.

69. Форми та зміст аудиторських послуг.

70. Поняття та види зовнішньоекономічної діяльності.

71. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності.

72. Правовий режим зовнішньоекономічної діяльності.

73. Поняття, форми, види іноземних інвестицій.

74. Поняття та ознаки зовнішньоекономічного договору.

75. Правила ІНКОТЕРМС у системі правового регулювання зовнішньоекономічних договорів.

76. Правове становище торгово-промислових палат.

77. Поняття спеціальних (вільних) економічних зон.

78. Правовий режим спеціальних (вільних) економічних зон.

79. Поняття концесії та концесійної діяльності.

80. Особливості концесійної діяльності в Україні. Законодавство про концесійну діяльність.

81. Поняття і форми господарського судочинства. Господарський суд у системі органів правосуддя України.

82. Поняття, значення, класифікація і загальна характеристика принципів господарського процесуального права.

83. Предметна й суб'єктна юрисдикція господарських судів.

84. Юрисдикція господарських судів: поняття та види. Поняття і види територіальної юрисдикції (підсудності) та інстанційна юрисдикція.

85. Поняття й класифікація учасників господарського процесу. Господарська процесуальна правоздатність і дієздатність.

86. Загальна характеристика інститут відводу (самовідводу) судді господарського суду. Порядок здійснення відводу (самовідводу) судді.

87. Права та обов'язки учасників справи в господарському судочинстві. Поняття зловживання процесуальними правами.

88. Поняття, ознаки, процесуальне становище сторін і третіх осіб у господарському процесі.

89. Участь у судовому процесі органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб. Прокурор у господарському процесі.

90. Інститут представництва в господарському судочинстві.

91. Процесуальне становище свідка, перекладача, спеціаліста, експерта в господарському процесі.

92. Поняття і види судових витрат у господарському судочинстві. Судовий збір як вид судових витрат.

93. Загальна характеристика інституту доказування в господарському процесі (суб'єкти, предмет доказування, основні правила доказування).

94. Поняття доказів у господарському процесі та їх види. Підстави звільнення від доказування.

95. Письмові, речові та електронні докази у господарському процесі.

96. Висновок експерта і показання свідків як докази в господарському процесі.

97. Заходи забезпечення позову: види та підстави застосування.

98. Загальна характеристика процесуальних дій по залишенню позову без руху, повернення позовної заяви, відмови у відкритті провадження в господарській справі: поняття, основні підстави та правові наслідки.

99. Загальна характеристика наказного провадження у господарському процесі.

100. Види та вимоги до заяв по суті справи у господарському процесі.

101. Позов у господарському процесі: поняття, елементи, порядок пред'явлення.

102. Відзив на позовну заяву: поняття, вимоги до оформлення. Зустрічний позов у господарському судочинстві.

103. Характеристика підготовчого провадження в господарському процесі.

104. Порядок з'ясування обставин справи та дослідження доказів у господарському процесі. Фіксування судового процесу.

105. Підстави й порядок зупинення провадження у справі. Мирова угода сторін господарського процесу.

106. Загальна характеристика спрощеного позовного провадження.

107. Підстави й порядок залишення позову без розгляду.

108. Підстави й порядок закриття провадження в господарському процесі.

109. Види судових рішень господарських судів. Вимоги до судових рішень.
110. Порядок ухвалення судових рішень та набрання ними законної сили.
111. Виправлення недоліків рішення судом, що його ухвалив (виправлення рішення, ухвали суду, винесення додаткового рішення, роз'яснення рішення).
112. Поняття, зміст, законна сила ухвали господарського суду та порядок і підстави її апеляційного оскарження.
113. Апеляційна та касаційна скарги як процесуальні документи в господарському судочинстві.
114. Порядок, підстави і строки апеляційного оскарження рішень та ухвал господарського суду.
115. Порядок, строк розгляду апеляційної скарги в апеляційному господарському суді.
116. Порядок, підстави і строки касаційного оскарження рішень, постанов та ухвал господарського суду.
117. Порядок касаційного розгляду господарських справ.
118. Повноваження судів апеляційної та касаційної інстанції.
119. Поняття та ознаки нововиявлених обставин у господарському судочинстві.
120. Порядок подання заяв про перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами.

## 4 РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

### 4.1 Рекомендована література для підготовки до атестаційного іспиту з цивільного та цивільного процесуального права

#### Основна

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/conv>
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року зі змінами та доповненнями. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст. 356.
3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. URL: Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.
4. Гончарова А.В. Цивільне право України: навч. посіб. / А.В. Гончарова, Т.А. Кобзева. Суми: СумДУ, 2015. 168 с.
5. Ізарова І. О., Ханік-Посполітак Р. Ю. Цивільний процес України : Навч. посіб. для студ. юрид. спец. закладів вищої освіти / І. О. Ізарова, Р. Ю. Ханік-Посполітак. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ : ВД «Дакор», 2019. 274 с.
6. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. 6-тє вид., перероб. і допов./ за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В.В. Луця. Київ: Юрінком Інтер, 2019. Т. II. 1048 с.
7. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. 6-тє вид., перероб. і допов./ за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В.В. Луця. Київ: Юрінком Інтер, 2019. Т. I. 752 с.
8. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України / за заг. ред. Короеда С. О. Київ.: Видавничий дім «Професіонал», 2018. 496 с.
9. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар за заг. ред. д. ю.н., професора, академіка Академії наук вищої школи України М. М. Ясинка. Видавництво: К.: Алерта, 2018. 604 с.
10. Цивільне право України: підручник. Загальна частина / За заг. ред. д.ю.н., проф. Р. Б. Шишки. К. : Вид-во «Ліра», 2015. 760 с.
11. Цивільне право України: підручник. Особлива частина / За заг. ред. д.ю.н., проф. Р.Б. Шишки. К.: Вид. Ліра. К, 2015. 1024с.
12. Цивільне право: підруч. для студ. вищ. навч. закл.: у 2 т. / за ред. проф. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Х. : Право, 2011 Т. 2. 2011. 815 с.
13. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т. 1 : Загальні положення. Особи / за ред. І.В.Спасибо-Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2020. 928 с.

#### Додаткова

1. Актуальні проблеми спадкового права: Навч. посіб. / За заг ред. проф. Ю.О. Заїки, ст. наук спів. О.О. Лов'яка. К.: КНТ, ЦУЛ, 2014. 336с.

2. Басай О.В. Принципи цивільного права України: теорія і практика: монографія. Івано-Франківськ: Сімик, 2013. 428 с.
3. Бахаєва А.С. Юридична природа недійсного правочину. Право і безпека. 2015. № 4(59). С.115-120.
4. Біленко М.С. Договір будівельного підряду в цивільному праві України: монографія. К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2014. 180с.
5. Блажівська О.Є. Спільна діяльність учасників простого товариства: монографія. - К.: Алерта, 2013. 224с.
6. Борсук Н.Я. Охорона комунальної власності: проблеми законодавства та практика правозастосування. *Право і суспільство*. 2017. № 6-2. С.68-73.
7. Бутков І.М. Щодо визначення поняття «правовий статус фізичної особи - підприємця». *Форум права*. 2013. № 3. С.70-76.
8. Вахонєва Т. М. Авторське право і суміжні права в Україні : Навчальний посібник. Київ : ВД «Дакор», 2019. 2-ге вид., перероб. і доп. 576 с.
9. Відповідальність у приватному праві: монографія / І. Безклубий, Н. Кузнецова, Р. Майданик та ін. ; за заг ред. І. Безклубого. К. : Грамота, 2014. 416 с.
10. Відшкодування моральної шкоди: коментар, законодавство, судова практика / за заг. ред. М.К. Галянтича. К.: Юрінком Інтер, 2013. 288с.
11. Гора М.А. Класифікація особистих немайнових прав фізичних осіб. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 7. С.78-81.
12. Гриняк А.Б. Теоретичні засади правового регулювання підрядних зобов'язань у цивільному праві України: монографія. К.: НДІ приватного права підприємництва НАПрН України, 2013. 374с.
13. Гуліда О.М. Способи захисту права власності: поняття та класифікація. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 2. Том 1. С.168-173.
14. Дмитренко Л.Д. Сутність та ознаки представництва: сучасний стан нормативно-правового регулювання та проблемні аспекти: [монографія]. Львів: Світ, 2015. 439 с.
15. Дорошенко Л. Стан та перспективи розвитку законодавства про ліквідацію юридичної особи. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С.64-68.
16. Заїка Ю., Скрипник В. Інформація в системі цивільних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С.240-245.
17. Кочина О. С. Вина як умова виникнення зобов'язання з відшкодування моральної шкоди, завданої порушенням авторських та суміжних прав. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 6. С. 107-109.
18. Кочина О. С. Проблеми презумпції моральної шкоди в цивільному праві України. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 1. С. 179-182.
19. Маковій В.П. Правовий час у цивільному праві й цивільному процесі України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Випуск 2. Том 1. С.75-78.



20. Остапенко В.В. Право власності у рішеннях Конституційного Суду України. *Форум права*. 2016. № 3. С.186-193.

21. Харитонов Є.О. Категорії «приватне право», «цивільне право України» та «цивільне законодавство України»: до проблеми співвідношення. *Наукові праці Національного університету «ОЮА»*. 2012. С.157-169.

22. Цивільно-правове регулювання перевезень пасажирів таксі: монографія / О.Н. Нечипуренко, С.В. Резніченко, Г.В. Самойленко. Одеса: ОДУВС, 2010. 188 с.

23. Шишка Р.Б., Сопілко І.М., Козирева В.П. Спадкове право в Україні: навч. посібник. За заг. ред. проф. Шишки Р.Б. К.: Видавництво Ліра-К, 2014. 216 с.

24. Курс цивільного процесу: підручник / за ред. В.В. Комарова; Національний університет «Юридична академія України ім. Я. Мудрого». Харків: Право, 2011. 352 с.

25. Позовне провадження: монографія / В.В. Комаров, Д.Д. Луспенник, П.І. Радченко та ін.; за ред. В.В. Комарова. Х: Право, 2011.

#### **4.2 Рекомендована література для підготовки до атестаційного іспиту з господарського та господарського процесуального права**

##### **Основна**

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. *Голос України*. 2003. № 49 - 50.

3. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. в редакції від 3 жовтня 2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. Ст. 436.

4. Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж» від 24 лютого 1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 25. Ст. 198.

5. Закон України «Про третейські суди» від 11 травня 2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 35. Ст. 412.

6. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260.

7. Закон України «Про доступ до судових рішень» від 22 грудня 2015р. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 15. Ст. 128.

8. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

9. Апаров А. М., Онищенко О. М. Господарське право України. Підручники та навчальні посібники. Том 1: Загальна частина / А. М. Апаров, О. М. Онищенко. –К.: Видавництво Істина, 2016. – 452 с.

10. Вінник О.М. Господарське право: курс лекцій (загальна частина) / О.М. Вінник. - Київ : Видавництво Ліра-К, 2018. - 240 с.

11. Господарське право: навч. посіб. для підгот. до іспитів / В.С. Мілаш. -

Харків : Право, 2015. - 328 с.

12. Господарське право: Підручник / За ред. О.П. Подцерковного. - К: Фенікс, 2018. - 616 с.

13. Вінник О.М. Господарське право: курс лекцій (загальна частина) / О.М. Вінник. - Київ : Видавництво Ліра-К, 2018. - 240 с.

14. Господарське право (Загальна частина) : підручник. За заг. ред. В.С. Щербини, В.В. Резнікової. Київ: Видавництво Ліра – К. 2021. - 448 с.

15. Господарське право: Підручник / За ред. О.П. Подцерковного. - К: Фенікс, 2018. - 616 с.

16. Господарське право: підручник / Д. В. Задихайло, В. М. Пашков, Р. П. Бойчук та ін.; за заг ред. Д. В. Задихайла, В. М. Пашкова. - Х.: Право, 2012. – 696 с.

17. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України: 3-тє вид., перероб. і допов. / За заг. ред. Г.Л. Знаменського, В.С. Щербини. – К.: Юрінком Інтер, 2012. - 816с.

18. Господарське процесуальне право (у схемах і таблицях): навч. посіб. / [Минюк О. Ю. та ін.; за ред. Н. В. Никитченко] ; Ун-т держ. фіскал. служби України. Чернігів : Десна Поліграф, 2019. 438 с.

19. Господарський процес : навч. посіб. / [В. А. Кройтор, О. В. Синегубов, О. Г. Бортнік та ін.]; за заг. ред. проф. В. А. Кройтора ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 328 с.

20. Дембіцька С.Л., Зільник Н.М. Господарський процес. Навчальний посібник Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 268 с.

21. Коблик М.В. Господарський процес: ключові теоретичні аспекти та зразки господарських процесуальних документів: посіб. для адвоката / Коблик М. В., Ступник Я. В.; Держ. ВНЗ "Ужгород. нац. ун-т". Київ 2019. 312 с.

22. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України: 3-тє вид., перероб. і допов. / За заг. ред. В.С. Щербини, Н.Б. Пацурії. К.: Юрінком Інтер, 2019. 816 с.

23. Науково-практичний коментар Господарського процесуального кодексу України. За заг. ред. Короєда С.О. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2020. 400 с.

24. Ніколенко Л. М., Іванюта Н.В. Господарське процесуальне право України: підручник. Київ: ВД «Дакор», 2020. 284 с.

25. Рожнов О.В. Судочинство в господарських судах: навч. посіб. Х. : Право, 2020. 169с.

26. Світличний О.П. Господарський процес: підручник. Вид. 2, перероб. і доп. К.: НУБіП України, 2018.

#### **Додаткова**

1. Апанасенко К.І. Державне регулювання та нагляд (контроль) у сфері господарської діяльності: навч. посіб. Чернігів : ЧНТУ, 2018. 275 с.

2. Бездоля Ю. Позовне провадження та його стадії: аналіз положень проекту Господарського процесуального кодексу України. *Право України*.

2017. № 9. С.154-161.

3. Беяневич О. Мета сучасного господарського процесуального права: доктринальний погляд. *Право України*. 2020. № 7. С. 13—31.

4. Бобкова А. Новели проекту Господарського процесуального кодексу України. *Право України*. 2017. № 9. С. 45- 50.

5. Бобкова А. Юрисдикція господарських судів. *Право України*. 2017. № 9. С. 83-93.

6. Віхров О.П. Правове регулювання господарських відносин в окремих сферах і галузях економіки: навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2017. 448 с.

7. Господарське процесуальне право України: Підручник / О.П. Подцерковний, О.О. Квасніцька, Т.В. Степанова та ін.; за ред. О.П. Подцерковного, М. Ю. Картузова. Х.: Одиссей, 2012. 400 с.

8. Демський Е.Ф. Відповідальність за порушення в сфері господарювання на теренах України. *Юридична Україна*. 2019. № 4 (196). С. 19 - 26.

9. Застосування норм Кодексу України з процедур банкрутства. Збірка наукових статей / За загальною редакцією д.ю.н., судді Верховного Суду С. В. Жукова. К.: Алерта, 2019. 216 с.

10. Ільченко Г. Співвідношення понять «цивільний договір» та «господарський договір». *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 2. С.20-23.

11. Інвестиційне право: підручник / за заг. ред. Ю. М. Жорнокуя. Харків: Право, 2015. 510 с.

12. Корпоративне право України: навч. посіб. / упоряд.: І. В. Тетарчук, Т. Є. Дяків. К. : ЦУЛ, 2018. 255 с.

13. Корчак Н.М. Державне регулювання відносин конкуренції в Україні (господарсько-правовий аспект): монографія. 2014. 336 с.

14. Мілаш В.С. Перспективи модернізації договірних правовідносин у сфері господарювання: монографія. Х.: ХНУМГ, 2014. 227 с.

15. Неюрисдикційні форми захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання: монографія / Н. В. Ільків, М. С. Долинська та ін.; за заг. ред. д.ю.н. М.С. Долинської. Львів: ТОВ «Галицька видавнича спілка», 2020. 174 с.

16. Ніколенко Л.М. Захист прав та інтересів суб'єктів господарювання в умовах реформування законодавства. *Економіка та право*. 2017. № 2. С. 19-24.

17. Никитченко Н.В. Визнання недійсними господарських угод з підстав, передбачених законом. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2012. Вип. 19. Том 2. С. 203 — 206.

18. Подцерковний О.П. Досвід спеціалізації господарської (комерційної) юрисдикції в Україні та західних країнах. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2018. Том 25, № 1. С. 146-161.

19. Подцерковний О.П. Щодо посилення тенденції виділення господарського (економічного) права у законодавстві та правничій освіті європейських країн. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 1 (88). С. 98 – 108.

20. Радзівілл А.В. Передумови виникнення, специфіка та судові функції, що забезпечують необхідність функціонування господарських судів в Україні.

*Вісник господарського судочинства*. 2016. № 4. С. 124-127.

21. Правове регулювання страхової діяльності: навч. посіб. / О.П. Гетманець, О.М. Шуміло, Т.В. Колеснік та ін. ; за ред. О.П. Гетманець, О.М. Шуміла. К.: Хай-Тек Прес, 2014. 400 с.

22. Щербина В. Господарсько-правова відповідальність у доктрині господарського права України та її законодавче закріплення. *Право України*. 2019. № 8. С. 81 — 93.

23. Щербина В., Резнікова В. Основні засади (принципи) господарського судочинства. *Право України*. 2018. № 7. С. 13 — 33.

24. Щербина В., Резнікова В. Сучасні тенденції розвитку господарського процесу України. *Право України*. 2017. № 9. С. 9-27.

### **4.3. Інформаційні Інтернет-ресурси**

1. Система дистанційного навчання НУ «Чернігівська політехніка». Курс: «Цивільне процесуальне право». [Електронний ресурс]: <https://eln.stu.cn.ua/course/view.php?id=462>

2. Система дистанційного навчання НУ «Чернігівська політехніка». Курс «Господарське процесуальне право». [Електронний ресурс]: <https://eln.stu.cn.ua/course/view.php?id=5771>

3. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://www.rada.gov.ua>

4. Офіційний сайт Президента України. URL: <http://www.president.gov.ua>

5. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: <http://www.kmu.gov.ua/>

6. Офіційний сайт Верховного Суду. URL: <http://www.supreme.court.gov.ua>

7. Офіційний сайт Касаційного цивільного суду. URL: [https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro\\_sud/kas\\_cil/](https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/kas_cil/)

8. Офіційний сайт Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>

9. Офіційний сайт Національної парламентської бібліотеки. URL: <http://nplu.org/>

10. Офіційний сайт Наукової бібліотеки ім. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL: <http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/title4.php3>

11. Інтегрований веб-сайт книг. [Електронний ресурс]: <http://www.imageprocessingplace.com/>